

1438r.

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

ГОД. XXX.

КН. — 9 и

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

ОРГАНЪ НА БЪЛГАРСКИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗЪ
ИЗДАНИЕ НА ЦЕНТРАЛНОТО НАСТОЯТЕЛСТВО

Редакторъ: СТЕФАНЪ ПОПОВЪ

Редакция и администрация — София, Позитано, 6. Телефонъ 2-75-89
Пощенска чекова смѣтка № 672. Абонаментъ: за членове 40 лв., за нечленове 100 лева

DER BULGARISCHE TURIST

Zeitschrift des Bulgarischen Turistenvereins. Hauptschriftleiter: STEPHAN POPOV
Schriftleitung: Positano, 6. Tel. 2-75 89

Година XXX

Ноемврий — Декемврий

Книжка 9 — 10

НА АВГУСТЕЙШИЯ НИ ПОКРОВИТЕЛЪ

Малцина отъ насъ сж имали щастливата възможность да видятъ царствената осанка на нашия августейши покровителъ срѣдъ равното нему по сила и изразность величие на природата. Малцина, защото Той избѣгва отпканитъ пжтища, избѣгва многолюднитъ мѣста. Жберитъ, обаче, на гордия Пиринъ, циркуситъ, сипеитъ и лазурнитъ езера на Рила, моравитъ по върховетъ и склоноветъ на Балкана, всички долини на китнитъ Родопи, всички родни полета, рѣки и езера сж Го виждали много често и Го познаватъ много добре. Придруженъ винаги отъ твърде малка дружина, благоговейно, безъ шумъ, макаръ и самъ Царъ, но загриженъ да не наруши царственото спокойствие и царственото величие на великата природа, българската природа, Той бодро и смѣло възлиза често по планинскитъ висини ту съ бастунъ въ ржка, ту възседналъ на якъ конъ. И въ дни на най-голъми радости, и въ дни на най-голъма загриженостъ Той все ще намѣри часове и минути да успокои и ободри духа си тамъ — горе, „где нѣма злоба, суета“. Той отъ младини е изпиталъ вече върху себе си; изпиталъ е върху собствената си душа благотворното въздействие на природата и, негли, и затова само Той тѣй дълбоко, искрено, съ истински пиететъ почита и обича родната си земя, родната ни земя, обича и ония, които я населяватъ. Това е, може би, сжщо тѣй важенъ факторъ, който не малко е допринесълъ въ сложната и тѣй многостранна дейность на нашия любимъ Царъ — винаги, навсѣкжде на прѣвъ планъ да изпѣква Царѣтъ — човѣкъ.

Организиранитъ български туристи, наистина, могатъ да бждатъ твърде доволни, че иматъ за свой върховенъ покровителъ, за свой почетенъ председателъ най-достойния измежду достойнитъ български планинари и да се гордѣятъ съ Него и съ Неговото дѣло. Днесъ, когато се изпълватъ двадесетъ години отъ Неговото тѣй щастливо ржководство на държава и народъ, наредъ съ нашитъ най-искрени пожелания щастливото Му царуване да продължи още много и дълги години, ние даваме предъ Него и тържественъ обетъ да следваме примѣра Му и въ скромната си дейность да се вдѣхновяваме отъ лозунгитъ, що и Него винаги сж вдѣхновявали: „Чрезъ природата за хората! Чрезъ природата за България!“

Иванъ Раевъ

Председателъ на Б. Т. С.

СЪДЪРЖАНИЕ: По стжпкитъ на първия български туристъ — проф. В. Захариевъ; Синьото опиянение — П. Боевъ; Балканътъ въ нашата поезия — С. Димитровъ; „Планинци“ на Монъ-бланъ — В. Гърличковъ; Още за нашата планинска душа — Д-ръ Ив. Попивановъ; Мусала — стих. отъ Елпана; Планинаритъ нѣкога и сега — Ст. Поповъ; Витиня — Д-ръ Хр. п. Гюлеметовъ; Есенъ на „Ельтепе“ — Г. П. Арnaudовъ; Пиринъ планина — Г. Ст. Георгиевъ; До „Изремецъ“ и „Чукава“ — Л. Ст. Георгиевъ.

Снимкитъ на стр. стр. 290 и 291 представляватъ: Царската хижа въ Рила и Н. В. Царѣтъ и Д-ръ Бурешъ на излетъ въ Рила.

П РА В И Л Н И К Ъ

За планинската спасителна служба при Б. Т. С., приетъ отъ Ц. Н. на Б. Т. С. въ заседанието му на 12. X. 1930 година, протоколъ № 7, влизащъ въ сила отъ сжщата дата.

ГЛАВА I

Устройство, цель и дейность

Чл. 1. При Българския туристически съюзъ се образува комитетъ, на който се възлага създаването, ръководството и пропагитирането на планинската спасителна служба въ българскитъ планини.

Чл. 2. Комитетътъ е административно поддѣление на БТС. Устройството му се урежда отъ настоящия правилникъ, но освенъ това уставътъ на БТС и решенията на ЦН на БТС сж задължителни за членоветъ на комитета.

Чл. 3. Въ планинската спасителна служба участвуватъ, освенъ БТС, всички съюзи и федерации за физическо възпитание и поддѣленията имъ, ако пожелаятъ. Приематъ се сжщо индивидуални членове съ особени отличия въ планинското спасително дѣло.

Чл. 4. На комитета се възлага да извърши всичко по организирането и провеждането на спасителнитъ акции при нещастни случаи съ хора въ българскитъ планини. Сжщиятъ трѣбва да проведе една широка общественно-просъитна дейность, чрезъ която да предотвратява нещастнитъ случаи въ планинитъ.

Чл. 5. За реализиране на горнитъ цели комитетътъ върши следното:

а) организира спасителни команди, които се ръководятъ по специаленъ правилникъ, изработенъ отъ комитета и одобренъ отъ ЦН на БТС;

б) организира бърза осведомителна служба за нещастия въ планинитъ;

в) урежда медицинско-санитарни и техническо-планинарски курсове;

г) урежда подходящи публични беседи и сказки върху спасителната дейность въ планинитъ;

д) раздава почетни знаци и почетни грамоти, предлага за награждаване предъ съответнитъ държавни и общественни институти особено отличили се въ планинското спасително дѣло лица;

е) урежда служба за информиране на обществото относно времето, снѣга и всичко, стоящо въ връзка съ пътуването въ планинитъ;

ж) способствува за снабдяване хижитъ съ необходимитъ пособия за даване първа медицинска помощ при нещастия.

ГЛАВА II

Управление и срѣдства

Чл. 6. Планинската спасителна служба се ръководи отъ комитетъ, съставенъ отъ петъ члена, посочени отъ ЦН на БТС.

Чл. 7. Измежду членоветъ си комитетътъ ежегодно избира единъ председателъ, единъ подпредседателъ и единъ секретаръ-касиеръ. Останалитъ членове сж съветници.

При нужда на съветницитъ могатъ да бждатъ възлагани специални задачи.

Чл. 8. Срѣдствата на планинската спасителна служба се състоятъ отъ: а) еже-

годни вноски на БТС и участвуващитъ въ службата съюзи, федерации и тѣхнитъ поддѣления, които ЦН на БТС опредѣля по докладъ на комитета; б) дарения, завещания и случайни.

Чл. 9. Комитетътъ отчита своята дейность ежегодно въ началото на месецъ май предъ ЦН и СКК на БТС, на което заседание се поканва по единъ представител на организациитъ, които подпомагатъ планинската спасителна служба въ нейната дейность.

ГЛАВА III

Общи разпорѣждания

Чл. 10. Председателътъ на комитета, а въ негово отсъствие подпредседателътъ, представява комитета предъ всички учреждения, организации и лица.

Чл. 11. Сведения за дейността си комитетътъ публикува въ изданията на БТС, членуващитъ съюзи и федерации и въ ежедневния печатъ.

Чл. 12. Комитетътъ има свой печатъ съ кръгла форма, съ надписъ: „Комитетъ за планинска спасителна служба“, а въ

срѣдата — БТС.

Той се съхранява отъ секретаръ-касиера на комитета и съ него се подпечатва изходящата кореспонденция на сжщия.

Чл. 13. Измѣнсии и допълнение на настоящия правилникъ може да стане само съ съгласие на ЦН на БТС.

Чл. 14. Въ случай че планинската спасителна служба престане да сжществува, архивата и имуществото ѝ се предаватъ на ЦН на БТС.

СЪЮЗЕНЪ ЖИВОТЪ

Председателска конференция. На 16 октомври т. г. в София, по покана на Ц. н-во на съюза се състоя конференция на клоновите председатели. На конференцията присъствуваха председатели и представители на 20 съюзни клона, както и на цълата съюзна управа. Конференцията се занима изключително с организационни въпроси и накрая гласува резолюция, с която одобрява духа, в който Ц. н-во води съюза, както и пътя, по който се развива туризмът у нас, и изрази единодушието на клоновете за още по-творческа дейност с огледъ на настъпващата юбилейна съюзна година.

Конференция на софийските клонове. По инициатива на Ц. н-во на съюза, на 26 октомври в съюзната канцалария се състоя конференция на софийските клонове, на която тѣ бѣха представени съ председателитѣ, подпредседателитѣ, секретаритѣ и председателитѣ на контролнитѣ си комисии. Конференцията се занима съ предстоящото изнасяне на съюзния юбилей идната година в София, както и съ съвмѣстната дейност на софийскитѣ клонове презъ предстоящата зима.

Съюзенъ календаръ. Съюзниятѣ туристически календаръ, трето издание, за 1939 година, въ известната на съюзнитѣ срѣди отлична техника и подобрани снимки излиза презъ настоящия месецъ и ще бѣде веднага разпратенъ на клоноветѣ. Последнитѣ се умоличаватъ да направятъ своевременно поръчкитѣ си, за да не бѣдатъ изнелендани съ ранното изчерпване на календара.

Законъ за туризма. Въ заседанието си на 19 октомври Ц. Н-во окончателно е приело проекто-закона за туризма, който наскоро ще бѣде връченъ на г. министра на Народното просвѣщение за по-нататъшно разпореждане. Текстътъ на проекто-закона ще бѣде окончателно отпечатанъ въ бр. 1 на новата годишнина на списанието.

Правилникъ за Планинската спасителна служба. По докладъ на завеждащия Планинската спасителна служба, члена на Ц. н-во, д-ръ Ем. Шаранковъ, Ц. н-во на съюза е приело правилника за същата служба, организирането на която е засилено съ огледъ на предстоящия зименъ сезонъ. Поради характера си, правилникътъ влиза въ сила веднага, а окончателното му одобрение ще стане на идния съюзенъ сборъ.

Учредениятъ при Централното настоятелство на Българския туристически съюзъ Комитетъ на планинската спасителна служба е започналъ своята дейностъ по сформироването на спасителнитѣ команди и изобщо

по всестранныя организация на службата. Като първа мѣрка въ тази насока, свързана съ настѣпването на зимата, е отправената молба до клоноветѣ отъ БТС въ София „Алеко“, „Планинецъ“ и „Еделвайсъ“, тѣзи отъ ЮТС „Витоша“ и „Момина скала“ — Княжево и Клуба за физическо възпитание при БНБ да представятъ по 20 души изпитани и предани на дѣлото туристи и скиори. Следъ като установи съ всѣки отъ тѣхъ непосредствена връзка, комитетътъ ще състави отъ представенитѣ хора единъпостояненъ кадаръ за Планинската спасителна служба.

КЛОНОВЪ ЖИВОТЪ

Часть отъ клоноветѣ сж представили предъ Централното настоятелство предстоящитѣ си планове за дейностъ. Излагайки пълното реализиране на организационната, излетна, просвѣтна и пр. дейностъ въ близкото минало и отлично организираната такава въ бъдещето, всички тѣхъ клонове — въ Търново, Русе, Пловдивъ, „Планинецъ“ — София, Ботевградъ, Варна — „Родни балкани“ — прехвърлятъ центъра на тежестта на своитѣ проекти върху дообзавеждането и благоустрояването на своитѣ хижи, посещавани отъ множество български и чуждестранни туристи и станали тѣсни за многобройнитѣ си гости. Като се има предъ видъ какви незамѣними разсадници за туризмъ и другарство въ планината сж тѣзи хижи, строени съ безподооби саможертви отъ българскитѣ туристи, всички съ загриженостъ констатирайтъ липсата на срѣдства за тѣхното приготвяване да дадатъ подслонъ и елементарни удобства на непрекъснато увеличаващитѣ се посетители.

Въ отличния планъ за дейностъ, който плѣвенскиятъ клонъ „Кайлъшка долина“ е представилъ предъ централното настоятелство, извънредно дейнитѣ туристи отъ сжщия клонъ сж си предначертали да постигнатъ въ предстоящата си дѣйностъ множество инициативи, нѣкои отъ които сж: богата излетна дейностъ, обзавеждане на туристическа спалня, чисто главно помѣщение е вече подготовено за целта, изнасяне на подходящи сказки, съ сътрудничеството на околнитѣ клонове — пропагандиране хубоститѣ на Централния Балканъ и неговата маркировка, съ огледъ на по-голѣмото му посещение отъ български и чуждестранни туристи, и увеличение членовѣтъ на клона, като всѣки отъ досегашнитѣ му такива е поелъ задължение да запише 10 нови човѣка.

Харманлийскиятъ клонъ „Родопи“ е предвидилъ въ плана си за предстояща дейностъ множество и разнообразни излети и уреждане на туристически забави съ участието на другари-гости отъ Хасково и Хисаря.

На 11. II. т. г. организираният български туристи и планинари изгубиха из редоветъ си единъ отъ своитъ най-млади и най-калени възторжени приятели на планината: Итко — безстрашниятъ победител на много непристъпни върхове — почина, по страненъ капризъ на съдбата, чрезъ задушаване отъ неразгорени въглища, когато е сплъл въ леглото си.

Кой отъ многобройнитъ софийски туристи, като е билъ редовенъ гостъ на планинитъ, не познава Итко? Кой не се е възхищавалъ на неговото стройно изваяно тѣло, изгорѣло и бронзово подъ топлитъ лъчи на слънцето, на което се предлагаше и въ знойното лѣто и въ бѣлата зима? Кой не се е радвалъ на неговитъ смѣли набѣги съ бързитъ му ски по всички върхове и плата на роднитъ, па и на чуждитъ планини? Кой не е тръпналъ въ уплаха и въ почуда отъ неговитъ безстрашни катерения по най-стръмнитъ и най-опаснитъ планински върхове, по стенигъ на които, устременъ къмъ синьото небе, той сякашъ търсѣше Бога?

Той търсѣше Бога: и ето, самъ Богъ реши да го прибере при себе си и да остави за него само най-хубавия споменъ — спомена за единъ милъ приятелъ и другаръ отъ планината. Разкъсани сж и облѣни въ скръбъ сърдцата на тѣзи, които го познаваха отъ близо, на неговитъ истински приятели. Въ трауръ е и планината, изъ която нѣма вече никога да се мърне младостта, жизнерадостта и силата на щастливия Итко.

Въ неговата родна и скъпа Витоша единъ скроменъ паметникъ навѣки ще спомня за рано отминалия другаръ — паметникъ за Итко и паметникъ на другаритъ отъ планината. Другаритъ на Итко, събрани въ специаленъ комитетъ, съ свои собствени сръдства и съ свой собственъ трудъ и възможности, съградиха една хубава чешма-паметникъ въ една отъ най-хубавитъ части на Витоша, северозападно отъ връхъ Острецъ, където Итко често ходѣше. Отъ чешмата-паметникъ до в. Острецъ, отъ който се открива чуденъ изгледъ къмъ Рила, второто отечество на Итко — има само 5 минути път.

На 6 ноемврий т. г., при скромна другарска обстановка, този паметникъ на планинско другарство биде откритъ и осветенъ. Множество туристи и приятели на Итко и планината, въпрѣки лошото време, се бѣха стекли на скромното тържество, за да се поклонятъ още веднажъ предъ паметта на онзи, който остави свѣтлата си душа по върховетъ.

Нека бжде лека прѣстѣта надъ тѣлото на Итко — и нека споменътъ за него и за любовта му къмъ планината пребжде!

В. А. Радевъ

СТЕФАНЪ ПОПОВЪ — Планини и хора (Мисли и стѣпки на единъ планинаръ). Страници 234, цена 50 лева, 1938 г. Издание на автора — София, бул. Евлоги Георгиевъ, 33.

Редакторътъ на съюзното списание „Български туристъ“ г. Стефанъ Поповъ поднася на българскитъ планинари и туристи, на българската общественостъ и на всички, които съ жаръ търсятъ пжтекигъ на възходъ къмъ свѣтлина, свобода и красота, единъ извънредно цененъ трудъ — плодoветъ на една душа, устремена къмъ върховетъ, на нейното естетическо и нравствено самовъгласяване и волево утвърждаване.

Трудътъ е посветенъ „на младитъ — които сж щастливи да поздравятъ за първи пътъ отъ нѣкой връхъ свѣта“. Благороднитъ мотиви на това посвещение сж напълно понятни за тѣзи, които познаватъ жизнения пътъ на автора, и за всички, които ще разгнать книгата, посвещението е върненъ признакъ на едно въодушевление, на единъ житейски оптимизъмъ и на една отъдаеностъ въ служба на другитъ. Въ сжщностъ „Мисли и стѣпки на единъ планинаръ“ далеко надхвърлятъ посвещението на автора. Посветена на младитъ, книгата е скъпъ даръ и за тѣзи, които сж били вече щастливи въ своята юностъ да поздравятъ свѣта отъ нѣкой връхъ и за всички, които сж способни да проумѣятъ една сърдечна изповѣдъ.

Въ „Планини и хора“ — авторътъ е събралъ нѣколко отъ публикуванитъ по-рано свои статии, а сжщо и нови, които сж помѣстени не за да запълнятъ обема на една книга, а за да изпълнятъ преднамѣрената целъ на автора-планинаръ. И наистина, отдѣлнитъ статии сж само последовнитъ стѣпки и мисли по единъ самобитенъ и неотклонно следванъ пътъ къмъ висинитъ на планината и дълбинитъ на човѣшката душа. Авторътъ ни дава два свѣта, слѣти въ едно единство, преживитъ и превъплотени въ единъ цѣлостенъ недѣлимъ миръ. Първитъ думи въ книгата сж и първитъ стѣпки на автора — планинаръ. Въ чудната свѣтлина на разбуждащата се юношеска душа бждещиятъ планинаръ вижда Балкана и той израства въ неговото съзнание „като символъ на величие и мощъ, на съвършенство и красота“, които отъ тогава той търси неуморно въ планинитъ...

Вмѣсто уводъ, авторътъ съ голѣмо въодушевление, вещина и обхватностъ очертава външния, видимия и скрития, символиченъ образъ на българскитъ планини. Въ създадения образъ тѣ се възправятъ предъ насъ като съкровище на националната гордостъ на българина презъ вѣковетъ, като „изворъ на безкрайна духовна мощъ и въра въ пребждването на Бъл-

гария, като вечно въодушевление за вечно живото". Освен всичко това, за младите български планинари родните планини сж храмъ, мистично светилище, където тѣ извършватъ своето богослужение.

Книгата е раздѣлена на две части. Въ първата, подъ надсловъ „Стѣпки“, следватъ описанията на излети и преживѣлици въ роднитѣ и далечни планини. Отначало плахитѣ стѣпки на юношата, а после твърдитѣ отмѣрени стѣпки на планинаря бележатъ пѣтеката на една щастлива сждба — отъ Козията стена презъ Юмрукчалъ, Мусала, Рупитѣ, Маловица, до върховетѣ на далечнитѣ планини — Вацманъ, Гросглокнеръ и Висбаххорнъ. Описанията сж художествени, завладяватъ съ умението на автора да разказва не само обожателя на планинитѣ, но и всѣки, който не е чуждъ на висшитѣ радости и художествената правда. Въ превъплощенията сж дадени съ една достойна откровеностъ и онѣзи рѣдки чувства, на които е способна една човѣшка душа подъ внушенията на планинския миръ, чувства, за които авторътъ се съмнява, че може да бжде упрѣкнатъ заради смѣлостта си или неумѣстността да ги изнесе на „показъ“. Въ сжщностъ единствено вѣрно е последното предположение на автора по отношение неговата смѣлостъ — че ще се намѣрятъ само хора, които, и да искатъ, не биха могли да разбератъ тѣзи чувства. Душата на планинаря, самотна въ своитѣ видения въ планинитѣ, трѣбва да бжде между хората по-малко себична, а повече щедра при тѣхнитѣ превъплощения!

Въ втората частъ на книгата — „Мисли“ авторътъ е смогналъ да ни даде озарение на преживѣванията въ планината, на всичко онова, което бихме могли да назовемъ търсене, общуване и духовно сливане съ планината. Тази втора частъ, разбрана като едно осъзнаване на преживѣното и осмисляне на стремежа къмъ още по-върховно домогване въ загадъчния миръ на планинитѣ, е нуждна и недѣлима частъ отъ първата. Адмирираме автора заради рѣдкото усърдие и вещина, съ които разгва гнѣкитѣ на душиитѣ, които търсятъ и живѣятъ съ планината. Наситена съ психологическа правда, тази частъ на книгата придава особена стойностъ на цѣлия трудъ. Веригата отъ стѣпки и мисли за планинитѣ и хората действително е едно прозрение, на което малцина сж способни. Постиженията на автора, именно въ тази втора частъ, сж изключително ценни за идеологията на младото българско планинарство, а самиятъ трудъ като цѣло е пръвъ и единственъ досега по своята обхватностъ и дълбочина на проблемитѣ въ нашата зараждаща се планинска литература.

„Планини и хора“ има и едно друго рѣдко достоинство. На българската обще-

ственостъ, на културисторика и на всички, които се интересуватъ отъ младежкитѣ движения въ България, авторътъ поднася изповѣдта на едно нещастно, но гордо въ страданията си и твърдо въ превъзможването имъ младо поколѣние — поколѣнието, което израстна презъ и следъ злополучнитѣ за родината ни войни. Тази изповѣдъ по единъ правдивъ начинъ ни рисува трагедията на едно поколѣние, което сждбата не изостави напълно, а чрезъ чара на роднитѣ планини го окрили за новъ животъ.

Стискаме ржката на автора съ увѣрението, че въ страницитѣ на книгата действително мнозина ще намѣрятъ образа на своя животъ въ планинитѣ.

Нека пожелаемъ — въ годинитѣ на „тихата радостъ и готовитѣ пѣтеки“ авторътъ да ни поднесе за сподѣляне още отъ богатството на своя възторгъ и размисълъ за планинитѣ, а по този пѣтъ и българското планинарство да проясни достатъчно и утвърди напълно своя обликъ.

Иванъ Н. Ивановъ

Павелъ Делирадевъ. РИЛА. Популяренъ очеркъ. Тома II, частъ I, стр. 160, София, 1938 год., цена 50 лева.

Павелъ Делирадевъ продължава своята неуморна работа: да ни дава популярни очерци на българскитѣ планини. Той ни даде досега такива за Витоша, Осогово, Родопитѣ и I частъ отъ II томъ за Рила планина, за която ще излѣзатъ още II частъ на томъ II и новъ III томъ. Излѣзлитѣ досега очерки за споменатитѣ планини сж добре известни на всички туристи, пѣкъ и името на Делирадевъ е толкова добре познато на планинаритѣ, та е излишно да имъ се открива той и да се препорѣчватъ неговитѣ творения. Нашитѣ четци знаятъ I томъ на „Рила“, за който бѣ даденъ отзивъ въ страницитѣ на „Български туристъ“, и тѣ съ известно нетърпение очакваха обещанитѣ 2 тома, съ които Делирадевъ ще довърши започнатото описание на тази най-висока, толкова хубава и тѣй интересна българска планина.

Първата половина отъ II томъ на „Рила“ съдържа нейната орография. Следъ „Общитѣ впечатления“ на автора за тази планина се изброяватъ впечатления отъ нея на старитѣ писатели Тукидидъ и Овидий, на новитѣ: Бюе, Хохшетеръ, Бартъ, Вагтенвилъ и Иречекъ и на българитѣ: Г. Златарски, Г. Бончевъ, Иширковъ, Кънчовъ и Вазовъ, който бѣ писалъ: „Идете въ Рила да видите дивноститѣ и величието на природата. Качете се на Рила да видите отъ тамъ колко е велика и хубава нашата България“.

Отначало Делирадевъ описва повърхнитѣ форми на планината (образуване, развитие, елементи и форми: била, рѣтове, върхове, плата, седловини и поли). После се разглежда срѣдната височина на планината. Тукъ се даватъ мненията на Бр. Шкорпилови, Златарски, Иречекъ, Цвиничъ, Иширковъ, Ж. Радевъ, Батаклиевъ и последно на Ярановъ, споредъ когото Рила, при пространство 2680 кв. км., има срѣдна височина 1381 метра.

Описватъ се и вертикалнитѣ пояси на планината: 4 споредъ Ст. Георгиевъ и 7 споредъ ботаника Адамовичъ: културенъ, подпланински, планински, предпланински, подалпийски, алпийски и подснѣженъ (и осми — снѣженъ — споредъ доцента Д. Ярановъ.) Отъ тѣхъ най-пространни сѣ подалпийскиятъ и планинскиятъ, които обхващатъ 31% и 26% отъ пространството на Рила.

За хоризонталната подѣлба на планината се цитуватъ Цвиничъ и Жеко Радевъ, които дѣлятъ планината на 4 дѣла: Северозападенъ, Централенъ, Югозападенъ и Мусаленски. Делирадевъ предлага вмѣсто „дѣлъ“ да се употребява „часть“ за отдѣлнитѣ голѣми кѣсове отъ планината, а „дѣлъ“ да остане за по-малкитѣ ѣ кѣсове. Тогава ще имаме: Източна Рила, Срѣдна или Централна Рила, Северозападна и Югозападна Рила.

Въ I часть на II томъ е описана само Източна Рила, която заема 811 кв. км. = 30.27% отъ цѣлата планина, и дѣловетѣ ѣ: Ибърски, Мусли-чалски, Маришки, Мусаленски и Налбантски. Въ всѣки дѣлъ сѣ отбелязани и описани различнитѣ върхове. Изложението пѣкъ е илюстрирано съ 14 фотографически изгледи и 1 рисунка.

Като сърадваме Делирадева за неговата неуморностъ да обхожда и описва нашитѣ планини, пожелаваме му здраве и бодростъ не само по-скоро да довърши „Рила“, но и да ни опише неговата родна Срѣдна гора и пропѣтуваната отъ него „Отъ Комъ до Емине“. цѣла Стара планина.

Сава Поповъ

„ВОДАЧЪ ВЪ БЪЛГАРИЯ“

Въ сборката „водачи“ за туристи, редактирана отъ д-ръ Б. Лажновски и издавана отъ Клуба на чехословашкитѣ туристи, презъ настоящото лѣто излѣзе „Водачъ въ България“ на чехски езикъ.

И се радваме на това издание, и мѣчно ни става. Радваме се, защото за България се издава единъ реномиранъ водачъ, който действително може да служи на чужденцитѣ, макаръ и само на чехитѣ. Става ни мѣчно, защото . . . и тукъ чужденцитѣ ни изпревариха. Така е: ние съчиняваме, създаваме разни туристически канцеларии при различни министерства, назначаваме

тамъ роднини, които нѣматъ понятие отъ туризмъ, издаватъ водачи, пълни съ грѣшки, неопитностъ, хабятъ срѣдства, които биха могли да поставятъ на наше разположение, за да излѣзе нѣщо свѣстно и все пакъ нѣмаме нищо, което можемъ да предложимъ на чужденцитѣ спокойно и увѣрено. За частнитѣ издания, които искатъ да печелятъ за смѣтка на чуждия трафикъ въ България, да не говоримъ. И изведнажъ отъ нѣкъде пристигне нѣкой чужденецъ, завърти се нѣколко месеца въ България и после ни изненада съ нѣкой образцово издаденъ водачъ. До кога така?

Чехскиятъ „Водачъ“ е отъ универсалнитѣ типове Бедекеръ, въ които стегнато и все пакъ изчерпателно се даватъ всички сведения за чужденецъ, който иска да посети и опознае една страна. Избровватъ се всички градове, пѣтища, бани, курорти, планини и всичко, което може да задоволи единъ принципенъ интересъ. Ясенъ и прегледенъ печатъ прави служенето съ водача лесно и приятно.

Цѣлиятъ „Водачъ“ е раздѣленъ на три части:

Първа часть. (Обща) Даватъ се сведения за земята, населението, религия, история, лѣржавна организация, династия, администрация, повърхностъ, минерални богатства, културни институти, прегледъ на новата българска литература (написанъ отъ Г. Цаневъ), музика, театъръ, изкуство, манастири, културни организации, чехи въ България. Вториятъ подотдѣлъ е посветенъ на практически познания за съобщения, валути, банки, хотели, ресторанти, пощи, минерални бани, спортъ. За туристиката сѣ отдѣлени две страници, въ които се даватъ сведения за двата туристически съюза, както и списъкъ на хижитѣ по планини и на домоветѣ по градове. Следватъ езикови особености и сравнителна фонетична таблица, както и нѣкои неизбѣжно употребими изрази.

Истинскиятъ водачъ е въ втората часть, която е раздѣлена на маршрути: по Дунава (Видинъ—Русе), Русе—Варна, Черноморие (Варна—Бургасъ), Варна—София, Дагоманъ—София, София и околнѣта, София—Карлово—Казанлъкъ—Сливенъ—Бургасъ, Бургасъ—Стара-Загора—Пловдивъ, София—Пловдивъ и отдѣлно Югозападна България: Рила, манастира и Пиринъ.

Третиятъ отдѣлъ е посветенъ на стопанска България съ всички необходими сведения.

Илюстрации „водачътъ“ има малко — тѣ се намиратъ по рекламнитѣ страници, но сѣ добре отпечатани на хромова хартия. По-ценното въ водача сѣ специалнитѣ карти на Варна, София и цѣла България, които сѣ достатѣчни за общитѣ нужди на единъ туристъ.

За изданието могат да се кажат само хубави неща. Разбира се, хубава е и цената: 55 чехски крони или към 200 нъши лева. Но само така могат да се правят годни издания, а не съ малко пари да искаме да се постигнат чудесии, както сме навикнали у насъ.

Не трѣбва да се чудимъ, че чужденцитѣ сами почнаха да си издаватъ „Водачи за България“, щомъ като толкова дълго време ние не можахме да имъ поднесемъ такива. И въ следващитѣ години може би и другитѣ народи ще ни сервирайтъ водачи, въ които може би ще има грѣшки, ще има криво предадена българска история (спередъ тѣхнитѣ интереси), лоши снимки и пр. Но кой ни е кривъ?

Ст. П.

ХИДРОБИОЛОГИЧНИ ПРОУЧВАНИЯ

Хидробиологията (науката за живота въ водитѣ) е едно отъ най-младитѣ разклонения на голѣмия клонъ отъ природнитѣ науки — биологията. Малцина сж у насъ представители на хидробиологията, още по-малко сж пъкъ тѣзи на планинската хидробиология.

За голѣмо съжаление, красотата, поезията на нашитѣ високи планини — езерата, морскитѣ очи на тѣзи планини, сж почти непознати. (Ние и досега не знаемъ точния брой на езерата въ Пиринъ или малцина си знаятъ). Това е „единъ съвсемъ непознатъ кжтъ отъ нашата природа“. И толкова по-ценни се явяватъ за насъ проучванията върху тѣзи езера.

Въ новия годишникъ на Софийския университетъ, физико-математически факултетъ, томъ XXXIV, книга 3, естествена история, 1937-1938 г., е напечатана работата на асистента по зоология Александъръ Вълкановъ: „Хидробиологични проучвания върху нѣкои рилски езера“ (стр. 101—145).

Нашитѣ високопланински езера сж били рѣдко предметъ на проучване отъ каквѣто и да е характеръ. Доколкото ни е известно, такива проучвания сж правени отъ родоначалника на хидробиологичнитѣ проучвания у насъ проф. д-ръ Г. Шишковъ (споменава само нѣкои езерни форми за Рила), проф. И. Цвиичъ (1898 г.) — Рила, П. Яковичъ (1902 г.) — Глациални прагове на Пирину, Сорероден аус, професорътъ по ботаника д-ръ Ст. Петковъ — Водорасловата флора на Пиринъ планина (1926 г.), Петъръ Пауновъ — асистентъ по физика въ университета — е измѣрвалъ Седемтѣ езера (Еди гьолъ) въ Рила, проф. Б. Стефановъ е измѣрвалъ повърхността на Попово езеро (Папазъ гьолъ) въ Пиринъ, д-ръ Хербертъ Луизъ е измѣрвалъ езерата въ Пиринъ презъ 1926, 1927, 1938 год., професоритѣ Николай Стояновъ и Борисъ Стефановъ, въ обемистия си трудъ

„Флора на България“, споменаватъ мимоходомъ за висшата флора на езерата, г-жа Сента Кипке, отъ Зоологическия институтъ въ Инсбрукъ и нейниятъ съпругъ, географътъ Р. Лентелтъ (1935 г.)

Географски измѣрвания на рилскитѣ и пирински езера сж направени и отъ Военно-картографския институтъ, обаче непубликувани още. Стариятъ планинаръ Георги Ст. Георгиевъ напоследъкъ се занимава между другото и съ географията на нѣкои пирински езера.

Обаче строго биологични проучвания върху нашитѣ високопланински езера подема за пръвъ пжтъ А. Вълкановъ. Отъ 1930 г. той посещава езерата на Рила и Пиринъ. Частъ отъ резултатитѣ на тия си проучвания е публикувалъ въ „Трудове на българското природоизпитателно дружество въ 1932 г.“ — „Бележки върху живота на нашенскитѣ високопланински езера“.

Почти всички наши естественици при изучаване на планинитѣ ни е трѣбвало да се занимаватъ и съ географията на тѣзи планини. По неволя е трѣбвало да ставатъ географи. Сжщото не е избѣгналъ и А. Вълкановъ. Трѣбвало е първо да изучи хидрографията и морфометрията на езерата. Неговата тѣсно-специална задача е проучване живота, биологията на езерата. Но безъ предварителни хидрографски и морфометрични данни той не може да стори това. И е трѣбвало да употреби толкова много ценно и скъпо време за изучаване хидрографията и морфометрията на тѣзи езера

Той е проучилъ следнитѣ групи езера:

I. Езера отъ басейна на р. Крива рѣка: 1. Рибни езера — 4 на брой; 2. Смирдливи — 6, заедно съ Черния гьолъ; 3. Бачийски гьолове — 4.

II. Езера отъ басейна на р. Илийна: 1) Езеро на р. Илийна (Бжбрека).

III. Езера отъ басейна на р. Бѣли Искъръ: 1. Налбантски езера — 4.

IV. Езера отъ басейна на р. Места: 1. Граничарски езера — 4; 2. Якорудски — 7; 3. Бѣлишки езера — 3.

Всичко 34 езера.

Въ работата си той е засегналъ хидроложската характеристика на езерата (характерътъ на околния теренъ, на брѣга и на дъното: размѣри, площъ и дълбочина на езерата, воденъ режимъ, топлиненъ режимъ), флората (и то само тази въ връзка съ обрастване на дъното и брѣга на езерата), фауната, продуктивността на езерата въ връзка съ тѣхното зарибване. Приложени сж планове, скици и снимки на езерата.

Тежестъта на студията пада върху фауната на езерата. Даденъ е дълъгъ списъкъ на намѣренитѣ организми. За пръвъ пжтъ въ нашата научна литература се хвърля такава обилна свѣтлина върху живота на високопланинскитѣ ни езера.

Ще се спра само на някои данни и въпроси, които интересуват насъ туристите.

Отъ измѣрванията, които е направилъ А. В. се установява, че Горното Рибно езеро е дълго 800 м., широко 260 метра, дълбоко 6 м.; на 2.235 м. н. м. в. Сърдливото езеро е дълго 790 м., широко 360 м., дълбоко 21.5 м., на 2.300 м. н. в. Съ това тѣзи две езера се явяватъ едни отъ най-дългите високопланински български езера.

Доста дълбоко се оказва и Черниятъ гьолъ — 15.5 м., дълго 210 метра, широко 100—130 метра.

Размѣритъ на другитѣ езера сж следнитѣ: Долно Рибно има дължина 315 метра, широчина 210 м., дълбочина $8\frac{1}{2}$ м., н. м. в. 2210 метра; езерце на лѣво отъ оттока на Горното Рибно — диаметръ 40 метра; дълбочина 1.2 м., н. м. в. 2250 м.; езерце на дѣсно отъ Горното Рибно — дължина 30 м., н. м. в. 2350 м.; езеро до и на дѣсно отъ оттока на Сърдливото езеро — дължина 120 м., широчина 30 м., дълбочина 1.6 м.; н. м. в. 2300 м.; Бачийско езеро № 1 — дължина 240 м., широчина 108 м., дълбочина 4 м., н. м. в. 2395 м.; Бачийско № 2 — диаметръ 60 м., дълбочина 2 м.; н. м. в. 2335 м.; езеро на р. Илийна — дължина 110 м., широчина 80 м., дълбочина 1-1.8 м., н. м. в. 2490 м.; Якорудско рибно езеро — дължина 300 м., широчина 124 м., дълбочина 4 м., н. м. в. 2195 м.; Якорудско № 6 — дължина 315 м., дълбочина 16.5 м., н. м. в. 2295 м.; Бѣлишко № 1 — дължина 85 метра, дълбочина 3 м., н. в. 2265 м. и др. Даннитѣ за н. м. в. сж взети отъ Военно-картографическия институтъ.

Приложени сж великолеппи планове и скици отъ Горно и Долно рибни езера, Сърдливо, Черния гьолъ, Бачийско № 1, Якорудско № 5, Якорудско № 6, Якорудско рибно и Бѣлишко езера.

Тѣзи планове и скици сж отнели много време и трудъ на Вълкановъ, но пъкъ сж единъ богатъ приносъ въ българското планинство.

Съ малки изключения, формитѣ, размѣритѣ и дълбочинитѣ, както на рилскитѣ, така и на пиринскитѣ езера, сж измѣрвани досега грубо, неточно, на око. Истински данни за тѣхъ нѣмаме. Между туриститѣ се носятъ понѣкога фантастични данни относно размѣритѣ и дълбочинитѣ имъ. А. Вълкановъ е правилъ измѣрванията си съ специална съгъваема транспортабилна лодка, купена по починъ на инспектора по риболова отъ М. З. Д. И. Съ тѣзи измѣрвания се слага точка на въпроса за очертавания, размѣритѣ и дълбочинитѣ на изследванитѣ отъ него езера.

Авторътъ зачеква интересния въпросъ за разграничението между високопланинскитѣ езера и блатата. Въ частенъ разговоръ съ него, той приема за планински езера

водни басейни съ каменисто дѣно, а за блатата плиткитѣ водни басейни съ затлачено, тинесто дѣно. Би могло да се допълни характеристиката на езерата: постоянни водни басейни съ каменисто дѣно, защото Вълкановъ приема за езера и тѣзи малки водни басейни, които пресъхватъ лѣте.

Навсякъде той споменава Граничарски езера, а не Грънчарски, както е прието въ нашата туристическа литература. Приемливо е названието Граничарско езеро (Граничарски езера), защото едвали може да се свърже това наименование съ грънци. По-скоро то е въ връзка съ граница.

Всички планове и скици на езерата А. Вълкановъ поставя на разположение на когото и да е, стига да допринесе услуга съ това. Не е зле Ц. Нво на Б. Т. С. да се погрижи и прибере тѣзи планове, които А. Вълкановъ отстъпва даромъ. Тѣ биха могли да се поставятъ на видно мѣсто въ Рилския манастиръ, нѣкоя близка хижа или заслонъ до езерата, или даже въ централата на Б. Т. С. По таквъ начинъ ще бждатъ на разположение на всички туристи.

Скицитѣ на Еди гьолъ и Мусаленскитѣ езера въ книгата на г-жа С. Лентелтъ-Кипке сж много груби, бѣгли, едри. Не може и да се сравняватъ съ горепоменатитѣ.

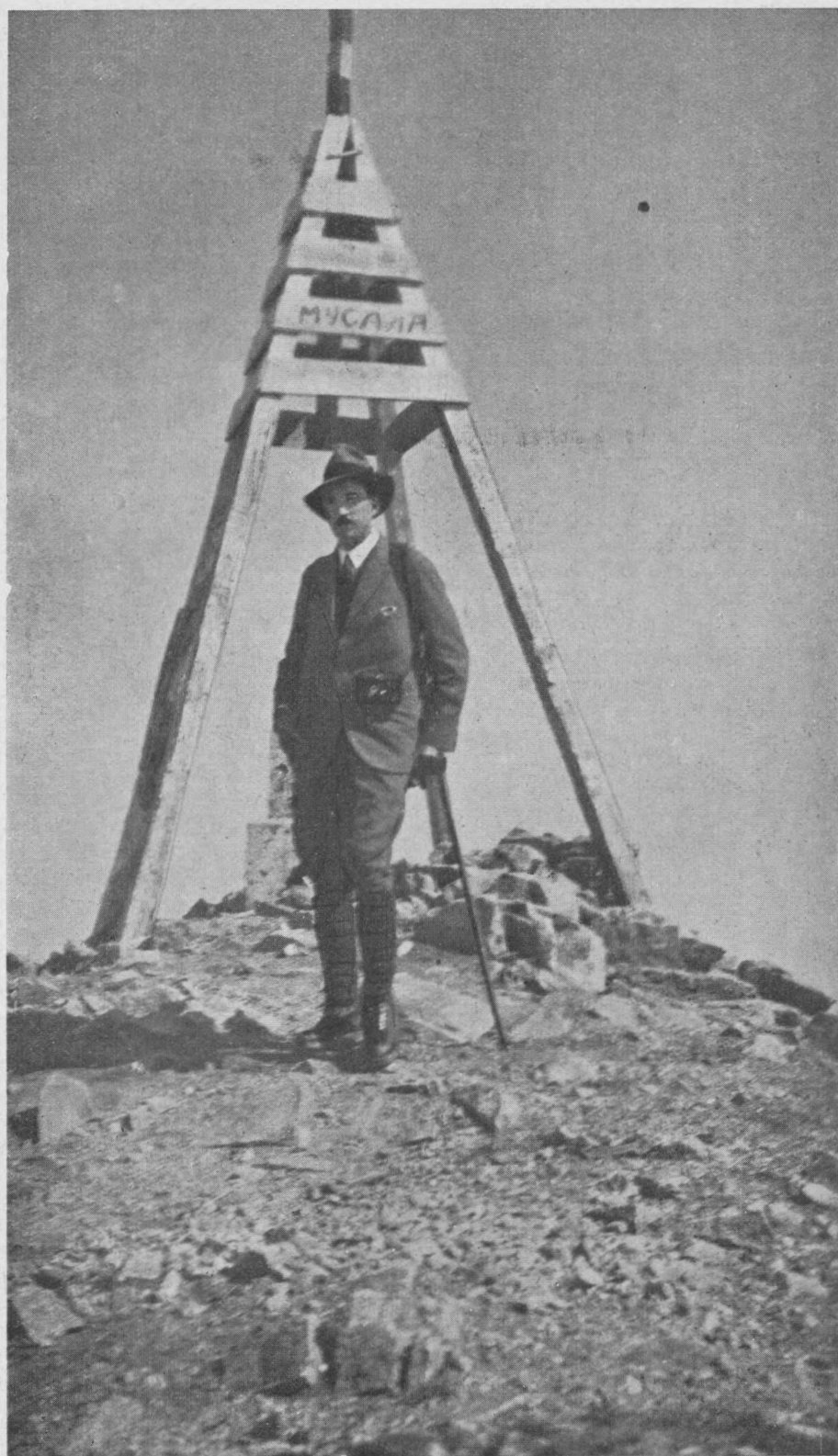
Накрая въ статията си А. Вълкановъ се спира върху количествения и качественъ анализъ на езерата, а съ това зачеква и важния за стопанството въпросъ за зарибване на езерята.

За целта той е изследвалъ стомашното съдържание на много рилски пѣстърви, за да установи предпочитаната отъ тѣхъ храна. Въ заключение на това намира, че най-богати съ храна за пѣстърва сж Горно и Долно рибно езера, Граничарското, Якорудското рибно, Бѣлишко № 1, Бачийско № 1 и 2. Последнитѣ три не сж зарибени. Нѣкои други биха могли да се заловятъ съ тѣхното зарибване.

Между другото авторътъ споменава за системни измѣрвания на температурата надъ Мусаленскитѣ езера, които измѣрвания биха дали ценни данни за термиката на високопланинскитѣ езера. Препоръчваме на ЦН да поеме инициативата и да направи постѣпки предъ Ц. М. И., щото метеорологитѣ-наблюдатели, покрай другитѣ наблюдения, да измѣрватъ и температурата надъ Мусаленскитѣ езера.

Пълното и всестранно проучване на езерата въ Рила и Пиринъ — прелеститѣ на земята ни — изисква упорития нравешки трудъ на учени отъ нѣколко поколения. За честта на младата българска наука, първитѣ стѣпки въ тази областъ сж направени твърдо и смѣло.

Г. К. Георгиевъ

Царътъ на българитъ върху царя на българскитъ върхове

По стъпките на първия български турист

Проф. В. Захариев, бивш п. председател на Б. Т. С.

Преди близо двадесетина години, от малкия планински град погледът ни бѣ устременъ къмъ западния дѣлъ на рилскитѣ чалове, къмъ причудливитѣ купини на Рупитѣ. Този кѣтъ на планината, който така много ни привличаше, бѣше тогава още необходимъ, непознатъ на туристѣ.

Когато, следъ единъ несполучливъ опитъ за излизане до тия мѣста, наново съ нѣколко младежи стѣ Ю. Т. С., по отдавна изоставени и обрасли съ непроходимъ клекъ пастирски пѣтеки, покрай приказни езера, по каменни балвани и сипеи изпѣлзѣхме по висинитѣ, нашиятъ водачъ Христо ни събщи, че навсѣкжде следваме стѣпкитѣ на младия ни любимъ царъ, който прѣвъ отъ българскитѣ туристи е обходилъ този неизследванъ до тогава кѣтъ на Рила.

И ето, отъ тогава насамъ ние, българскитѣ туристи, изкачвайки приоблаченитѣ чалове, обикаляйки българската земя, навсѣкжде вървимъ по стѣпкитѣ на Негово Величество Царъ Борисъ, почетниятъ председател на нашия съюзъ, най-големиятъ български туристъ, ученъ натуралистъ и ентомологъ, вдѣхновенъ поклонникъ и защитникъ на природнитѣ хубости, най-големиятъ познавачъ на нашата родина. Българскитѣ туристи сѣ особено щастливи да Го срѣщатъ често изъ нашитѣ планини лѣте и зиме.

Царъ Борисъ още отъ малкъ е опозналъ нашата земя. Той е изкачилъ легендарния Пиринъ наскоро следъ като блѣнуваната въ нашия туристически химнъ планина влѣзе въ предѣлитѣ на българското царство. Още презъ 1914 г., на 28 юний, заедно съ Царя-Отецъ и князь Кирилъ, придружавани отъ нѣколко естественици, Царъ Борисъ е направилъ първото си изкачване на Елъ-тепе. Две седмици сѣ били посветени за обикаляне и проучване на Пиринъ, непознатъ до тогава на нашитѣ туристи. Освенъ Елъ-тепския дѣлъ, изкачени и изследвани сѣ били тогава Банскиятъ Суходолъ, Газей, Мангъръ-тепе, Моминъ дворъ, Папазъ гольмъ и пр.

Много пѣти следъ това царъ Борисъ не само лѣте, но и презъ зимата е спо-

хождалъ и обикалялъ Пиринъ. Презъ 1921 година, на 19 юлий, заедно съ нѣколко наши естественици, Негово Величество е миналъ при една научна екскурзия по особено трудния, избѣгванъ и сега за преминаване рѣбъ на отвесната стена между стрѣмната долина на Влахинската рѣка и циркуса Бански Суходолъ, наричанъ „Кончето“.

Три години по-късно, на 3 юлий 1924 година, царъ Борисъ, придружаванъ отъ германския ботаникъ д-ръ Мандфелдъ, отъ ботаническата градина въ Берлинъ, е предприелъ ново нѣколкодневно изследване растителността на варовития теренъ между Банско и Разлогъ. Царъ Борисъ отлично познава южнитѣ склонове на планината, а още презъ войната е записналъ проучванията си на Кресненското дефиле.

Родопитѣ Негово Величество е обходилъ още въ първитѣ години на царуването си. Единъ особено труденъ тогава преходъ е направилъ презъ в. Манчу, Ибъръ и Равни чалъ до в. Белмекенъ, за да търси на този връхъ Алпийската роза. На 6 септемврий 1919 год. царъ Борисъ, придружаванъ отъ наши ботаници, е билъ щастливъ прѣвъ да намѣри на върха търсеното рѣдко цвѣте, намѣрено двадесетина години по-рано пакъ тамъ, следъ което нашитѣ ботаници сѣ забравили мѣстонахождението му.

Въ Рила Негово Величество Царьтъ е у дома си. Не е случайно, че понѣкога той пѣтува въ чужбина подъ името **графъ Рилски**. Още презъ 1919 година, презъ зимата, по силно заледеенъ теренъ, царъ Борисъ е изкачилъ в. Мусала, неизкачванъ до тогава презъ зимата.

Често при дълбокъ снѣгъ, съ „напѣтила“ или ски, Негово Величество съ единъ или двама спѣтници изкачва първенеца на Балканитѣ и то по билото отъ Маркуджикъ презъ в. Алеко, по който теренъ винаги има опасни залеждания. Не сѣ малко случаетъ, когато придружаващитѣ Го не сѣ били въ състояние да го следватъ до върха.

На 20 августъ 1919 г., при лошо време, царъ Борисъ е обходилъ особено труд-

ния теренъ между в. Попова шапка и в. Мелъвица, съ едно мъчно слизание по прѣспитъ северо-западно отъ върха.

Още като юноша Негово Величество е стѣпилъ на темето на Фердинандовъ връхъ (Юмрукъ чалъ). Презъ последнитѣ години туриститѣ често съ учудване сж следѣли неговитѣ изкачвания до върха съ 6-колеенъ автомобилъ. За да изпита годността на този типъ военни коли, Негово Величество все по този начинъ е правилъ изкачвания на в. Мургащъ, Баби, Попова шапка, къмъ р. Джерманъ при Еди-гьолъ и пр.

Мургащъ е билъ единъ отъ най-любимитѣ излети на царъ Борисъ въ близката околностъ на София, до злокобния день, когато на Арабаконашкия проходъ родоотстъпници се опитаха да посегнатъ на живота Му.

Почти всѣко лѣто Негово Величество обикаля легендарната, все още непозната на повечето отъ туриститѣ Странджа планина. Излетитѣ си Той започва по море съ моторница отъ Евксиноградъ, навлиза съ гребна лодка срещу течението на Царската рѣка, Развая или на Велика и по-нататъкъ продължава пешкомъ.

Царъ Борисъ истински обича морето и отлично познава цѣлия нашъ Черноморски брѣгъ отъ носъ Калиакра до така наричания Дяволски заливъ. Обходилъ е сжщо цѣлия Дели-Орманъ, проявявайки непрестанни грижи за водоснабдяването и запазване горитѣ изъ този край.

Всѣки излетъ на първия български туристъ е свързанъ и съ научни интереси. Всеизвестна е любовта на царъ Бориса

къмъ старинитѣ и неговитѣ просвѣтени грижи за тѣхното запазване. Особено голѣмъ интересъ Негово Величество е проявявалъ къмъ проучванията на нѣкои могили изъ Дели-Орманъ, на Мадара, Преславъ, Патлейна, Никюпъ и създаването защитени национални паркове по тѣзи мѣста. Благодарение на неговитѣ грижи се запази отъ разрушение Дикили ташъ.

Царъ Борисъ особено почита и цени нашитѣ старинни манастири. Пронитъ отъ дълбоко религиозно чувство, Той често се черкува, наредъ съ други поклонници, било въ Рилския, Бачковския или Троянския манастири. Единичкъ Той прояви грижи за запазването на почти унищожения вече, единичкъ запазенъ у насъ образъ на царъ Иванъ Александъръ въ ксстницата на Бачковския манастиръ. Презъ това лѣто, пакъ по неговъ починъ и срѣдства, започна закрепяването на параклиса „Покровъ Пресветая Богородица“ при постницата „Св. Лука“ въ Рилския манастиръ, сжщо и възстановяването на нейнитѣ ценни стенописи отъ 1811 год., дѣло на създателя на Разложката живописна школа — банскалията Тома Вишановъ.

Въ редъ случаи, подобно на старитѣ бѣлгарски царе, царъ Борисъ отива на Рилския манастиръ, за да се поклони на чудотворнитѣ мощи на свети Ивана Рилски, призовавайки Божията милость надъ българския народъ, комуто е посветилъ златнитѣ години на своята младостъ и живого си.

Още много, твърде много има да се каже за първия български туристъ. Из-

встно е съ какъв интерес той е следил за всички инициативи, изходящи из туристическия сръди. Особено ценни за туристическото строителство на хижи и метеорологически наблюдателници сж били неговитъ ценни напътствия, които, за съжаление, ние не винаги сме успъвали да следваме.

Негово Величество Царъ Борисъ е билъ винаги живъ примъръ на истинско другарство въ планината. Много сж случитъ, когато той се е притичвалъ на помощъ лѣте и зиме при нещастия въ планината. Мнозина дължатъ живота си даже на неговитъ рѣдки за нашето време грижи къмъ ближния.

Преди години когато стихийни пламъци заплашваха да унищожатъ горитъ около Сарж-гьолъ въ Рила, Негово Величество работи неуморно наредъ съ другитъ за потушаването на пожара

При излети царъ Борисъ, скромно екипиранъ, винаги самъ си носи раницата съ нѣколко сандвичи, малко сирене, плодове и манерка съ вода. Той никога не носи спиртни питиета. И въ това отношение трѣбва да се поучимъ отъ него.

Две снимки, поставени на почетно мѣсто въ хижа Мусала, показватъ Негово Величество като алпинистъ, въ планинарски екипъ, снетъ на 20 августъ 1933 година на единъ отъ италианскитъ трихилядници — на връхъ Клапиеръ (3045 м.).

При всѣки излетъ царъ Борисъ е обремененъ на бодростъ и издържливостъ.

Неговитъ излети винаги сж сполучливи, защото той води напредъ и другитъ го следватъ. Макаръ да не обича отпъкани-тѣ и познати пътеки, Той веднага се ориентира въ желаната посока, като намира и посочва най-удобно мѣсто за преминаване и при най-труднитъ терени.

Първиятъ български туристъ е и първия български скиоръ. Когато скитъ още не бѣха познати у насъ, Негово Величество, още като престолонаследникъ, отлично си е служилъ съ тѣхъ по заснѣженитъ терени около Сарж-гьолъ и Овнарско. Като изходна точка най-вече за зимнитъ си излети царъ Борисъ си построилъ скромна туристическа хижа при Харамийскитъ кладенци на 2050 м., надъ скалитъ на Маркуджика. Отъ тази хижа обикновено Той прави лѣте и зиме и излеститъ си до в. Мусала.

Високо ценейки планинарскитъ качества на царъ Борисъ, ние, туриститъ, още презъ 1929 г. на събора въ Ловечъ, решихме да помолимъ Негово Величество да благоволи и приеме почетното председателство на Българския туристически сѣюзъ.

Сега, по случай двадесетгодишнината отъ Неговото царуване, нека си дадемъ обетъ и по-нататкъ, както досега, да вървимъ по неговитъ стѣпки, които ни всдятъ къмъ висинитъ, къмъ всестранно обхождане и проучване нашата родина, къмъ вдъхновено духовно и материално туристическо творчество.

Синьото опиянение

П. Боевъ

За мене планината винаги е била едно първично влѣчение, една страсть, единъ копнежъ. Неясниятъ и мистиченъ зовъ на синитъ вериги буди нѣкакво странно чувство и неусѣтно разгаря жаждата за волностъ, просторъ и свобода.

Кой не познава могщия зовъ на синьото опиянение? Съ нѣкаква незнайна сила мами синята безбрѣжностъ на планината, съ странния си чаръ тя обещава нѣщо незнайно и неизпитано.

И азъ трѣгвамъ къмъ нея по стрѣмнитѣ пѣтеки, прекосващи поляни съ планински цвѣта, извисяващи се надъ пропасти и губещи се въ облацитѣ.

Азъ трѣгвамъ къмъ нея, защото вѣрвамъ и я обичамъ. Обичамъ я и при плахото пробуждане на утрото, което залива снагата ѝ съ лѣчи, обичамъ я и когато трепери въ грѣмвната пѣсенъ на бурята, блѣнувамъ за нея и когато чезне въ молитвеното мълчание на звезднитѣ нощи.

Планината! Скѣпъ образъ и видение, което очарова и гали като най-свидна мечта, трепти въ пѣснитѣ и въ душиѣ ѝ и въ нея се сливатъ всички устреми на нашата воля, всрѣдъ нея се утолява жаждата за опиянение и непобедимото желание за вѣчна младостъ и красота.

Израсълъ въ подножието на Рила — „светинята на всебългарскитѣ копнежи“, азъ всѣкога съмъ се стремѣлъ къмъ нея и тоя стремежъ за мене е означавалъ освобождение отъ дѣлничната условностъ на живота и възвръщане къмъ самия мене. Съ ласката на първомайка ме зове тя, за да ми разкрие красотитѣ на своя вълшебенъ свѣтъ и да ме приобщи къмъ него.

И въ днитѣ, когато съмъ всрѣдъ нея, тя престава да бѣде мѣсто за отдихъ и отмора, а се превръща въ една одухотворена сѣщностъ, която зове къмъ она мистично прераждане, което се извършва всрѣдъ нейнитѣ недра.

Тогава възмогатитѣ въ небето върхове, стройнитѣ борове и ели и синитѣ езера престава да бѣдатъ само една красива гледка, една зрительна представа.

Защото за идващия съ любовъ всрѣдъ планината представата събужда едно чувство, единъ притокъ на вътрешни сили и една емоционална жажда, която иска да бѣде задоволена.

И ето, нейното насищане започва чрезъ превѣплѣтяването на външнитѣ образи и сливането имъ съ нашия вътрешенъ свѣтъ, по пѣтя на едно естетично съзерцание.

Нѣжнитѣ, едва доловими очертания на далечината постепенно се преливатъ съ пѣстрата гама отъ багритѣ на предния планъ и очитѣ поглѣщатъ всичкото това великолепие на форми и цвѣтове, за да подхранятъ свежестъта на чувството въ самитѣ насъ.

Тогава настѣпва она моментъ на мистично таинство на виденото съ преживѣното, отъ сливането на които се ражда опиянението. Тогава душата, чрезъ посредничеството на погледа, потѣва въ синьото спокойствие на планината, сърдцето бие съ странния ритѣмъ на она скрита сила, която пробужда природата, влива жизнени сокове въ дърветата, вдѣхва аромата въ цвѣттята и отъ нейния дѣхъ се раждатъ облацитѣ, зарѣяни въ небето.

Азъ се сливамъ съ безпредѣлнитѣ простори, всрѣдъ които душата се кѣпе всрѣдъ лѣчи отъ свѣтлина, сливамъ се съ тишината на вѣковни гори, унесени въ безмълвието на своитѣ тайни. И въ молитвения унесъ на това таинство достига до вратитѣ на моето собствено сѣщество, доближавамъ се до самитѣ първоизточници на живота. Нали прозрението въ свѣта на тайнитѣ се извършва въ мълчание — „светото мълчание“, за което говори Метерлинкъ.

Върховетѣ грѣятъ въ сребристо-бѣлото сияние на снѣга, челата имъ — увѣнчани съ прѣспи — се извисяватъ въ девственитѣ лазури на небето. Мѣгли и облаци опасватъ мраморнитѣ имъ плещи, пѣплятъ нагоре и като свѣтълъ нимбъ се извисяватъ и се люлѣятъ опиянени въ простора. Далечината, въ която чезнатъ, зове необуздано като трепетно ликуваща мисль.

Да, планината зове съ властната ласка на синьото опиянение.

Азъ тръгвамъ къмъ нея всрѣдъ ливади отъ пѣстроцвѣтни цвѣта, моитѣ стѣпки будятъ заспали треви и сѣнни гори, проправятъ си пѣтъ всрѣдъ царството на клека и стигамъ въ подножието на върховетѣ.

Азъ спирамъ край брѣга на едно планинско езеро — една огромна сапфирена сѣлаза, пролѣтна отъ небето. Заграждатъ го стрѣмни скали, по които цвѣтятъ анемони, тихитѣ му води отвреме навреме потрѣпватъ отъ леденитѣ цѣлувки на прѣспитѣ или отъ леката ласка на вечерния вѣтрещъ.

Погледътъ ми потѣва въ изумрудено-зеленитѣ му глѣбини, изъ които бавно изплава луната като разтопенъ опалъ. Езернитѣ лилии вплитатъ мѣжно-бѣлитѣ си цвѣтове въ вѣнцитѣ отъ далечни съзвездия, отразени въ тихитѣ води.

Поемамъ къмъ върха. Звездитѣ гаснатъ една по една. Хоризонтътъ на изтокъ бледнѣе. Бледо-розови пухови облачета въ огнено-свѣтла позлата предвещаватъ идването на новия день. Хоризонтътъ пламти въ отблѣсъка на грамадни огньове, слънцето се подава огнено червено и разстила своята пурпурна дреха върху плещитѣ на планинскитѣ великани. Отъ нейното леко докосване върховетѣ припламватъ, свѣтлината бавно се спуска надолу и залива зеленото царство на горитѣ, за да ги призове и тѣхъ къмъ празника на слънчевия день.

Азъ го приветствувамъ горе, въ при-

облачнитѣ висоти. Тръпка на радостъ пробѣгва, музика звучи въ приливитѣ на кръвта ми, чувствавамъ всичко сродно и близко: слънцето и безкрая, облацитѣ и скалитѣ, както и малкитѣ цвѣта по тѣхъ. Долу планинскитѣ езера блестятъ като елмази, които недивима рѣка е извезала върху сиво-гължбовия фонъ на скалитѣ. Душата ми — сама превърнала се въ погледъ — расте, обгрѣща цѣлия планински свѣтъ, слива се съ него, превръща се въ пълнозвучна пѣсень.

Започва тържеството на синьото опиянение!

Синитѣ кристални езера, горитѣ, потъмнѣли въ призрачната утринна мъгла, скалитѣ и облацитѣ, снѣгътъ по върховетѣ и слънцето въ простора се превръщатъ въ одухотворени сѣщности, въ които вѣрвамъ и които обичамъ.

Неволно азъ вдигамъ за поздравъ рѣка, душата ми разперва невидими криле надъ безпредѣлнитѣ простори, потѣва въ лѣчистия трепетъ на слънчевия день и чезне въ вѣлшебството на синьото опиянение!

Дали това опиянение не е избликъ на нѣкакъвъ инстинктъ, проспалъ презъ вѣковетѣ, за да се пробуди въ жаръта на моята млада кръвъ?

Дали моето ехо не е атавистиченъ отзвукъ на дивия и суровъ победенъ викъ на моитѣ далечни прадѣди?

Или това ехо, възторжено и мощно, е тържествуващата пѣсень на една нова религия — планинарството — синьото опиянение!

Балканътъ въ нашата поезия

Отъ С. Димитровъ

Въ нашата поезия има образи отъ националенъ характеръ, но едвали ще се намъри другъ по-поетиченъ, по-близъкъ на родната земя, по-скъпъ на народната душа и по-величественъ отъ образа на Балкана, на Стара-планина, както е наричанъ отъ народа въ старо време.

Кога възникна исторически този образъ?

Появата му трѣбва да търсимъ въ времето, когато се пробужда и засилва българското национално самосъзнание въ първитѣ устреми и борби за свобода. Ако още отъ XVI-я вѣкъ можемъ да търсимъ проблѣсъцитѣ на това самосъзнание отъ хайдушкитѣ движения, трѣбва да предполагаме, че той води началото си още отъ тогава; сетне постепенно се наслажда въ течение на два-три вѣка, докато презъ педесетѣ години на миналия вѣкъ, следъ кримската война, когато надеждитѣ на народъ и интелигенция за освобождение отъ чуждата сила оставатъ измамени, когато националната съвѣсть се разярява стихийно, Балканътъ оживѣва въ сърдцето не само на хайдути, а и на цѣлъ народъ и образътъ му се налага и въ личната ни поезия. По такъвъ начинъ образътъ се свързва нераздѣлно съ революционния моментъ на българскитѣ национални борби, издига се заедно съ освободителния идеалъ на времето, като създаване на бунта, на младостта, на хъшовѣтъ, на юнацитѣ-хайдути, на ония немили-недраги, които чувствуватъ Балкана като възвишенъ символъ на стремежъ за човѣчностъ и воленъ животъ.

Ако въ народната пѣсенъ образътъ на Балкана се вестява сравнително рано, въ личната поезия той изпѣква едва, когато се заражда революционната лирика. Още въ 1849 г. Добри Чинтуловъ въ „Изповодякъ на едногo българинъ изъ Одеса“, загатва за Балкана:

Хвърчи, хвърчи, о, друже, съ радостъ
хвърчи къмъ роднитѣ страни,
развесели ти своята младостъ,
подъ милитѣ намъ планини.

Тукъ смѣтно проличава копнежътъ за Балкана въ чужбина. По-късно Чинтуловъ засѣга образа на Балкана, но го обгръща съ вихѣра на революционния патосъ. Разпламналата национална съвѣсть, безкористното родолюбие, чувството на родна земя, заедно съ омразата къмъ робската участъ, налагатъ висшата потребностъ на духа да се възлѣзе на Балкана. Идеалътъ за народната свобода ще обедини всички българи, ще ги слѣе на Балкана и отъ тамъ ще възгласятъ священата борба; неговитѣ гори ще гръмнатъ отъ юнашки подвизи и ще разсѣятъ по всички български покрайнини идеала на революция за освобождение, за смъртъ или свобода.

Това, което не е набелязано, неизяснено добре отъ Чинтулова, има пълненъ избликъ у Г. С. Раковски. Макарь и да не е поетъ, Раковски успѣва да изрази силно интимното си чувство за Балкана. Той го чувствува като цѣлостъ: младъ, гордъ и веселъ, крепъкъ и воленъ като хайдутинъ; схваща го като жива поетическа реалностъ и, макарь отдалеченъ отъ него, приближава го до себе си, издига го до нѣкаква многозначима тайнственостъ въ времето и се домогва до него като копнежъ да броди изъ него съ хайдушката дружина.

Раковски възправя Балкана въ историческия ходъ на времето, долавя го, затрогналъ патриотичната струна на душата си, на историческата романтика, слага го въ отношението къмъ миналото, сегашното и бъдещето, и все повече го доближава до насъ, за да разкрие неговата културно-историческа роль и да го представи като стожеръ на българския животъ и като жива героична история, която въздига свѣтлия идеалъ за свободата.

Следъ Раковски и Хитова, Любенъ Каравеловъ е третиятъ, който чувствува цѣлостния образъ на Балкана, схваща неговото значение въ историческия животъ на народа. Доста е само да споменемъ, че и у Каравелова срѣщаме хайдушки копнежъ

за Балкана, неговата идеализация, отрицателното му отношение към робската участъ, сжщитѣ взаимни отношения между хайдутинѣ и Балканѣ, сжщата вѣра, че звездата на свободата ще изгрѣе отъ балканскитѣ върхове. И колкото образътъ на Балкана у Каравеловъ да е безжизненъ, сухъ, трезвенъ, безъ уяснена физиономия, безъ хайдушка поезия, ние все пакъ не сме така далечъ по време отъ въвеждането му до жива естетическа сжщпоценностъ. Но преди да видимъ неговата мощна проява презъ лжчезарната стихия на хайдушката душа, трѣбва да спремъ на свѣтлината, която се струи отъ по-спокойната душа на мирния водителъ-просвѣтителъ П. Р. Славейковъ. Той дава образа на Балкана, като го облѣхва все съ сжщото въ основата си патриотично-интимно настроение. Когато е въ далеченъ край, останалъ отчужденъ отъ негѣ поетътъ не само пази своя възторгъ отъ хубавата балканска природа, но разкрива и духовната си принадлежностъ къмъ родината въ нераздѣлния споменъ и страстния копнежъ за Балкана, който сякашъ е образъ на непостижимата сродностъ между Балканѣ и народъ.

Идейната и емоционална съдържимостъ на образа намира своя поетически отдихъ за пръвъ пѣтъ у Христо Ботйовъ. Хайдушкото движение трѣбваше да роди своя поетъ. Никой преди и следъ него не чувствува и не възпроизвежда така интимно и непосредно Балкана. За пръвѣ пѣтъ Балканътъ сякашъ се откъсва отъ своята сурова действителностъ, отдалечава се отъ нея, въззема се до една друга действителностъ. Ако Раковски излиза отъ идейни предпоставки, Ботевъ изхожда отъ непосредното чувство. У него владѣе преди всичко емоционалниятъ моментъ. Ето защо Ботевиятъ образъ на Балкана затваря въ себе си главнитѣ идейни елементи на миналото. Едно вдъхновено съзнание се изправя предъ Балкана, чувствува не само неговитѣ багри, линии и форми, но неговия духъ, възвежда го до поетиченъ митъ и го разкрива предъ насъ съ възвишенъ революционенъ патосъ. Никой не е живѣлъ съ такова пламенно влѣчение, съ такъвъ вихренъ устремъ, съ трагичната красота на хайдушката стихия къмъ Бал-

кана като Ботева. Още въ „На прощаване“ той се разкри, по-късно въ „До мое-то първо либе“ той усили изрази на тази стихия. Колко е вѣренъ, като казва, че къмъ Балкана тегли сърдцето му, че то ще хвъркне: сякашъ чувствуваме физическия трепетъ. Тая стихия го държи постоянно напрегнатъ, тревоженъ; ако за други тя е моментална екстазия, избухлива, изразена съ крѣсъка: „Хайде на Балкана!“, у Ботева тя е трайна, неизмѣнна, индивидуална сжщностъ. И колкото по-остро усѣща картината на обща народна робия, толкова напрегнатостта се усилва, толкова Балканътъ го влѣче по-силно съ магнитната си сила.

Така Ботевъ доближава спомена на Балкана и го чувствува като жива реалностъ. И той го възприема не зрительно, а слухово. До него достига пѣсенъта на Балкана, пѣсенъ — буря, която тресе цѣлата българска земя, въ нея планини и равнини се сливатъ. Балканътъ се възправя като героично сжщество, което презира миналото, вижда настоящето, прокобва бждещето. Като не е чуждъ и равнодушенъ на българската историческа сждба, Балканътъ поглѣща въ своето огромно сърдце страданията на народа. Той пѣе у Ботева, той все пѣе, за да изпѣе мжката си. Това е пѣсенъ съ кървави думи. Защото долу подъ него се чува глухиятъ звѣнъ на окови и сякашъ вижда новия Прометей на неговитѣ скали. Явно збучи отрицанието на робската мизерия — политическа, обществена и духовна. Отъ тукъ иде и социалниятъ тонъ на пѣсенъта, силата ѣ да сподава всички лични домогвания:

„Чуй какъ стене гора и шуми,
чуй какъ ечатъ гори вѣковни.
Какъ нареждатъ дума по дума
приказки за стари времена
и пѣсни за нови теглила!“

Ала въ думитѣ и музиката на тази пѣсенъ звучи не слабостъ, а мощъ. Балканътъ не състрадава само, а гърми страстта неудържимо омразно своя дивъ ропотъ. Можемъ съ пълно право да кажемъ, че той носи буйния активенъ темпераментъ на Ботева, че той е неговиятъ двойникъ. Поради туй поетътъ много слабо е индивидуализиралъ външния образъ на

Балкана: не дава природни картини, а душевни. Ето защо Балканът е не както у Раковски, а мрачен, злобен и гнѣвен хайдутинъ — бунтовникъ, даденъ все въ движение. Балканътъ сподѣля активно хайдушката самотностъ.

И дойде друго време, което се докосва до образа на Балкана, у Вазова. Ала Вазовъ мѣчно скѣсва съ миналото. Затова и образътъ на Балкана у него е съ две лица: едното обърнато назадъ, доловило идейната революционна епоха, а другото напредъ, отразило настроенията на патриотичното време, трепетъ на една патриотична душа.

Когато Вазовъ е всрѣдъ Балкана, той е веселъ, свѣтълъ, усмихнатъ и го гледа отдалечъ, възправенъ като „великъ исполинъ“, претоваренъ отъ години, който се издига надъ българската земя „величественъ, страшенъ и правъ като стена“; който, затуленъ съ мъгли и тъмнина, „дими като вулканъ“ и гледа съ мрачна строгостъ и гордостъ. Дивата действителностъ и възвишена чистота на балканската природа, която той противопоставя на цивилизацията, изтрѣгватъ отъ душата му възторзи и възклициания, прѣкъ говоръ за гордостта на поета, влюбенъ въ своята земя. „Рай земенъ, прекрасна е тази българска природа славна. О, Балканъ, като твойта хубостъ нѣма“. Но Вазовъ не спира тукъ. Като се подвежда отъ чувството за единностъ между родна земя и Балканъ, той постига по-ценно одухотворяване и внася нови черти въ образа ѝ. Не Хитовъ, не и Вазовъ вече, а самиятъ Балканъ се върховетъ си обглежда родната земя, радва се на нейната просторностъ и хубостъ. Вазовъ свързва Балкана съ героичните борби за свобода, съ освободителната стихия. Родопитъ още помнятъ победниятъ гърмежи и радостния викъ „Свобода!“ и Балканътъ пази спомена за Крали Марко, за Априлското въстание, за епопеята на Шипка. Тукъ той ни разкрива Балкана като стражъ на национална гордостъ и честъ, на народни свѣтлини, като паметникъ на българската свобода, символъ на българската героична слава.

Пламененъ патриотъ, той издига героичния подвигъ като напѣтственъ

идеалъ. У П. Ю. Тодорова се долавя приоблената нѣжностъ. Той приобитава образа на Балкана до живота на индивидуалната душа, до нейнитѣ най-съкровени пориви и устреми. Въ „Зидари“ и донейде въ „Страхилъ, страшенъ хайдутинъ“ срѣщаме познати затвърдени черти на образа: Балканътъ пакъ е закрильникъ въ миналото, сегашното и бъдещето на народа, пази родъ, вѣра и дава смѣлостъ въ борбата съ народния угнетителъ.

Съ най-голѣма глѣбина, мощностъ и индивидуалностъ изпѣква образътъ на Балкана у Пенчо Славейковъ. Балканътъ е сложенъ въ рамкитѣ на националната кървава епопея, той е въ срѣдата на една родина, на единъ народъ, на една национална кървава борба. Пенчо Славейковъ гледа на Балкана като художникъ, въ атмосферата на дълбоко съзерцание. Славейковъ не е далъ Балкана само като спокоенъ съзерцателъ, но и като участникъ въ борбата на времето, който реагира на идентъ и настроенията му.

Ето защо Балканътъ не може да бъде чуждъ на борбата за свобода, за свободната проява на българския духъ. Той е свидетелъ за решението за въстанието, на въстаническитѣ борби, на триумфа при Шипка.

И колкото българската душа да е проникнала дълбоко въ образа на Балкана, тя все още не е разкрила всичкото си богатство. Колкото образътъ и да не израства като единъ дълбокъ и широкъ символъ, колкото и той да остава твърдо прикрепенъ къмъ земята, макаръ и въ своята идеалистична атмосфера, все пакъ можемъ да се гордѣемъ съ него. Освенъ това, той дава хубава надежда. Проблѣсцитѣ у нашитѣ млади поети, дълбоки и смирени проблѣсци на искрено чувство за родната земя, за родината, все повече се засилватъ.

Както и да се отчуждаватъ отъ тая земя, както и да се углѣбяватъ и превръщатъ, да се домогватъ до едно мирово чувство, тѣ все не могатъ да скѣсатъ съ родното, все повече чувствуватъ трепета въ душата си за мистичнитѣ връзки съ родината.

И спомнятъ ли си за нея, тѣ виждатъ Балкана.

На Монбланъ

„Планинци“ на Монъ-Бланъ

Текстъ и снимки отъ В. Гърличковъ

Най-после успѣхме да осъществимъ една отдавна замислена мечта: презъ изтеклото лѣто нашата малка група се отпави къмъ Монъ-Бланъ.

Първото ни престояване бѣ въ Постумия. Малко италианско градче, намиращо се на самата граница между Италия и Югославия, известно съ прочутата едноименна пещера.

Следъ 20 минути ходъ стигнахме самата пещера и се наредихме предъ касата, гдето множество народъ чака реда си. Елизането тукъ става срещу заплащане на 20 лирети и то само въ опредѣлени часове.

По обѣдъ, вратитѣ се отварятъ и ние влизаме въ едно предверие, кждето чака малко влакче, теглено отъ нафтовъ локомотивъ. На всѣки две вагончета имаше по единъ водачъ, който даваше обяснение за всичко. Оказа се, че всички водачи сж словенци, съ които лесно се разбрахме.

Минаваме първо презъ естествения

мостъ, следъ който се редятъ: горскиятъ домъ, слонова глава, голѣма танцувална зала, пригодена за тази целъ съ добре изравненъ подъ и естрада за джазъ. Влакчето продължава презъ все по-интересни мѣста. Ето костенурка, после царевица, стариненъ градъ, Мойсеевата глава, Божи гробъ, банани, носорогъ, морковъ, единъ хубавъ шалъ, диамантни кристали, близнацитѣ, яслитѣ, шунка, корона и накрай стигнахме до мѣсто, дълбоко около 2 клм., още неизследвано и неуредено. (На всѣкъжде имаше електрическо освѣтление и надписи, а въ голѣмата зала, опредѣлена за почивка, има аперитивъ и будка за продажба на картички. Поставена е и пощенска кутия, кждето се пускатъ написанитѣ писма . . .)

Продължихме пакъ. Всички фигури сж станали въ продължение на хилядолѣтия, като на всѣки 30 години сж се увеличавали съ по 1 милиметъръ. На 2 клм. отъ тукъ се намира грамадно езеро на 162 м.

подъ земята и 520 м. надморска височина.

Покрай лъва, черно-бълия салонъ, бълитъ брилянти, шатритъ, голъмата гора „Калвария“, надвесената кула Пиза, две ями — едната 26 м., другата 32 м. дълбоки, стигнахме до голъмата концертна зала, висока 48 метра, съ специална естрада за оркестъръ, наречена „Естрадата на Маскани“.

Къмъ изхода се върнахме по другъ път — покрай червения салонъ, гжбитъ, макаронитъ, бълата зала, тигърска глава, цвѣтно зеле, крокодилъ, каменна гора, Божата майка, образа на голъмия художникъ Микелъ Анжело, една много хубава драперия, джамия, турски гробища и единъ тъсенъ тунелъ, дълъгъ 62 м., стигнахме до галерия „Барталери“.

Въ 3.30 ч. напустнахме малкото градче, криещо толкова хубави нѣща. Предстоеше ни сега изкачването на Везувий.

Презъ Венеция и Римъ, които разгледахме най-подробно, се упѣтихме за Неаполъ. Още сжщата вечеръ се любувахме на величествената гледка: Везувий презъ нѣщата.

На другия день още отъ рано сутринъ тз се впуснахме по обиколка.

За Везувий опредѣлихме следобѣда. Трамвай ни отведе до самото подножие за 45 минути. Отъ тукъ, презъ красиви мѣста, тръгнахме пеша. Постепенно навлизахме въ района на лавата, която при застиването е образувала различни фигури. Вървимъ все по нея. Въ дѣсно отъ насъ е трасето на жбчатата желѣзница, водеща почти до самия връхъ. Времето започна да се разваля. Силенъ вѣтъръ започна да разпрѣсква черния димъ, излизашъ отъ устието на вулкана. Спрѣххме на 15-20 метра до кратера: по-близо е невъзможно, понеже на всѣки 2-3 минути, съ много силенъ трѣсъкъ изкачатъ горещи парчета лава. Съ специаленъ калъпъ прислужниците взематъ разтопена лава и пресоватъ малки спомени отъ Везувий. Самиятъ кратеръ не е много голѣмъ. Стариятъ грамаденъ отворъ е затворенъ съ застинала черна лава, наподобяваща дзивъ. Друга купчина въ сѣдство съ сегашния отворъ, съ красиви жълто-червени кристали, представлява особено красива гледка. Най-ви-

соката точка е на 1176 м., а самиятъ кратеръ на 1145 м. височина.

Следъ отличенъ сънъ и малка обиколка на града, бѣхме пакъ пѣтници. Напускаме Италия. Презъ Римъ и Генуа се отправяме за границата — Вентимилия. Престоятъ отъ 3-4 ч. използваме за хубава морска баня. Сега това ни предстоеше покрай Ривиерата. Отбихме се въ Монте-Карло, Ница и Марсилия.

Най-после вече бѣхме на пътъ презъ Греноблъ за Шамони. Рано сутринъта се прехвърляме на малко електрическо влаче, което съ всѣка минута ни издигаше все по-високо и ни приближаваше по-близо до мечтата ни — Монъ-Бланъ.

Прозорцитъ не оставатъ свободни нито за моментъ. Ту отъ едната, ту отъ другата страна, чакаме да се появи бѣлото гордо чело на великана . . . Най-после желанието ни се осжществи. Последва снимка № 1.

На 16 августъ къмъ обѣдъ сме въ красивото алпийско градче Шамони. Отправляме се първо въ канцеларията на Френския алпийски клубъ. Посрѣща ни единъ старъ, 50-60 г. алпиецъ, председателъ на клуба и нѣкои членове отъ управителния съветъ. Представихме имъ се и имъ предадохме писмото отъ Б. Т. С., съ молба да ни се окаже нужното съдействие за изкачването на върха.

Веднага ни настаниха въ туристическата спалня и ни опредѣлиха среща за вечеръта, за уговорка и упѣтване по изкачването. Настанихме се удобно въ спалнята, въ която имаше още 40-50 души туристи отъ различни краища на Европа. Всѣки говорѣше на своя роденъ езикъ и всичко това представляваше една смѣсица отъ различни езици, която гарнирахме съ нашія.

Облѣчени въ туристически екипъ, съ кожени гащета и пѣстроцвѣтни ризи, навсѣкжде правѣхме особено впечатление. Мнозина ни смѣтаха за германци и ни поздравляваха по хитлеристски — Хайль!

Разгледахме Шамони. Малко алпийско градче, богато надарено съ хубава природа, разположено въ красива котловина. Отъ всички страни е заградено съ високи хребети, нѣкои отъ тѣхъ скалисти, други вѣчно бѣли. Посещава се отъ множество

куртисти и планинари. Движението е буквално задръстено от автомобили, велосипеди и пешеходци. Добре екипирани туристи съвже през рамо, котки, вързани на раницата и пикелъ въ ржка, даваха истинския образъ на този алпийски центъръ.

Движейки се така изъ тази пъстра върволица, стигнахме до единъ хубавъ паметникъ. Това е паметника, издигнатъ въ честъ на овчарчето, което първо преди 150 години изкачило Монъ-Бланъ. Младото овчарче Жакъ Балма продължава да показва „Първенеца“ Монъ-Бланъ на професоръ Сосюръ, който насърчилъ това изкачване, като е опредѣлилъ голѣма парична награда.

Неусѣтно измина времето и трѣбваше да се явимъ въ канцеларията на Алпийския клубъ. Все така любезенъ, председателътъ ни покани да седнемъ и започна своитѣ съвети, като старъ и опитенъ алпинистъ.

— Монъ-Бланъ! . . . Не е така лесно изкачването му, както може би си мислите. Трѣбва да ви подложимъ на едно изпитание. Ще трѣбва да изкачите единъ **отъ по-низкитѣ върхове**. Ще ви дадемъ единъ водачъ, владеещъ нѣмски, за да можете да се разбирате. Той ще провѣри дали ще издържите на този въздухъ, понеже е доста разреденъ и дишането се затруднява.

Увещавайки го, че сме доста добре подготвени, че и въ България има доста високи планини, съ най-високия връхъ на Балканския полуостровъ — Мусала, все пакъ трѣбвашо да приемемъ неговитѣ съвети.

Следния денъ се явихме на уреченото време. Но оказа се, че водачътъ не се е завърналъ още отъ горе — имаха само единъ владеещъ нѣмски. Останахме за навечеръ.

За да използваме свободното време, ние се упжтихме къмъ голѣмия ледникъ „Меръ дьо гласъ“, отстоящъ на 3 часа отъ тукъ, споредъ табелката-показалецъ на пътеката. Вървимъ край жбчатата линия, която води за тамъ. Пътътъ се провира все всрѣдъ хубава борова гора, като от време навреме се открива малко прозорче между дърветата и предъ насъ се показва

все по-низко и по-отдалечаващъ се Шамони.

Изминахме часъ и половина пътъ и предъ насъ се изпрѣчи грамадно здание. Ето че тукъ свършва и жбчатата линия. Стигнали сме, значи, изминавайки разстоянието за половината отъ опредѣленото време. Хиляди посетители дошли кой съ влакчето, кой пеша, се любуваха на леденото море.

Спираме се първо на една специална плоча, върху която сж гравирани всички околни върхове, съ обозначение названието и височината имъ. Отъ този центъръ Монтанверъ — 1909 м., се намира на изтокъ високия връхъ — Зелената игла, 4121 м, До него Aiguille de Dru — 3733 м.; на юго-изтокъ Gr. Jorasse — 4201 м. и Pet. Marguerite — 4045 м.

Спускаме се къмъ леденото море. Всички слагаха върху обувката си чорапи, за да не се подхлъзгатъ. Но нашитѣ „Трикуни“ нѣмаха нужда отъ чорапи, държаха отлично. Започнахме да се катеримъ и спускаме по образувалитѣ се отъ ледъ върхове и долове. Сжщинска ледена планина. Бѣ доста интересно и забавно.

Връщайки се по сжщия пътъ, къмъ 6 часа бѣхме въ клуба. Разказахме на председателя за нашето отиване до Меръ дьо гласъ, за времето, за което сме изминали пътя и възхищението си отъ хубавитѣ мѣста. Усмивка заигра по лицето му. Работата върви къмъ добъръ край. Почна да пише нѣкаква бележка.

— Ще отидете въ Съюза на водачитѣ при Жоржъ. Предайте му тази бележка. Той ще уреди по-нататъкъ.

Благодарихме му и се запжтихме къмъ Клуба на водачитѣ

Малка, но добре уредена канцелария, пълна съ народъ. Всѣки искаше водачъ за различни посоки и изкачвания. Представихме се и ние. Най-младитѣ между всички, дошли отъ далечна страна, искатъ водачъ за Монъ-Бланъ.

— Но решавате ли се на такова изпитание? Още сте доста млади, пъкъ и върхътъ сега е въ облаци — лошо време.

— За да дойдемъ до тукъ, отдавна сме събирали куражъ и най-важното, голѣмо

желание. Колко за времето, ние сме винаги съ кѣсмета си. Ще се оправи!

— Вне сте четири души, ще трѣбватъ двама водачи. Максимумътъ е до трима души на водачъ.

Приемаме и се започна приготвянето. Котки и пикели вземаме подъ наемъ. Купуваме храна и се прибираме въ спалнята, за да спимъ спокойно, понеже всичко се нареди добре. Утре сме пѣтници.

На 18 августъ, рано сутринта, бѣхме на пѣтъ. Отъ прозорцитѣ на автобуса наблюдавахме великана. Времето за наша радостъ е отлично. Прехвърляме се на въздушната линия. Въ групи отъ по 10-15 души, въ малка кабинка-вагонче, бавно се издигаме нагоре, плъзгайки се по опънатото въже. Подъ насъ хубава борова гора. Въ далечината се губи малкото градче. За 8 минути се изкачихме до голѣми поляни, кждето зимно време е плацътъ на скиборитѣ. Отъ тукъ вземаме жбчатата желѣзница, която ни изкарва на една височина къмъ 2000 метра. Сега вече започваме истинския алпинизъмъ. Вървимъ по сравнително лекъ пѣтъ. Голѣма върволица се движи нагоре. Не доумѣвахме! . . . Такова движение и при това и толкова възрастни хора между

тѣхъ все за Монъ-Бланъ! — Но разбрахме. Болшинството отиваха само до хижа „Тетъ-Русъ“ на 3167 м. височина.

Присигаме въ хижата. Малка едноетажна постройка, съ една стая за трапезария и спалня и малка кухня съ коридорче. Починахме и следъ обѣда бѣхме готови. Разписахме се въ книгата и заплашихме 3 франка за денувка. Поискаха да изкачатъ раницитѣ ни до другата хижа, но отказахме да ги дадемъ, предъ мисълта, че другъ ще ги носи, когато ние можемъ да сторимъ това. А не забелязахме въздушната линия, която свързва дветѣ хижи и пренася багажа.

Изкачването става по доста трудни и спасни мѣста. Стрѣмно надвесила се скала, съ разлика въ височината отъ 669 м., на върха на която е кацнала хижата-хотелъ „Гуте“. Това е единъ отъ върховетѣ съ масива Монъ-Бланъ — „Егю де Гуте“ — 3836 м. Колкото се приближаваме къмъ хижата, толкова по тежъкъ и труденъ става пѣтътъ и раницитѣ започватъ да прѣчатъ. Имало защо да се строи въздушната линия. Но нашата воля и бодриятъ български духъ надделѣха. Изкачихме благополучно. Тукъ трѣбваше да ношуваме. Запазихме си мѣста за спане

На пѣтъ къмъ върха

Предъ хижата Тет-Русъ

върху пружиненитѣ нари, които сѣ наре-
дени на два етажa и събиратъ 40 души.
Въ сѣщата стая е и трапезарията. Още
една малка кухня и коридорче и това е
цѣлата хижа. Но пъкъ на всѣки посети-
тель се даваха по две одеала за завивка.
За храна има супа, чай, кафе, вино и др.
необходимости, което е много за една та-
кава височина.

Направихме си малка разходка около
хижата, по първия снѣгъ, който срѣщаме,
понеже отъ тукъ започваше снѣжната ли-
ния. Какви красиви гледки се откриваха
отъ тукъ, а какво ли ще бѣде горе! . . .
Направихме нѣколко снимки и се при-
брахме, защото часътъ бѣ 5 и по устано-
вения редъ трѣбваше да вечеряме. Въ 6 ч.
всички бѣхме на легло. Сутринята трѣб-
ваше да ставаме много рано.

Искаме да заспимъ, но толкова рано
не сме свикнали. Пъкъ и отъ внушение
ли, отъ какво, не знамъ, взехме да се
оплакваме отъ главоболие. Веднага взе-
маме по единъ прахъ, който ни успо-
коява, и заспиваме.

Въ 4 часа на другия день сме на
кракъ. Закусваме и започваме пригото-
вленията. Сега вече и коткитѣ сѣ необхо-
дими. Нахлузваме анорацитѣ, дебелитѣ
ржкавици, а водачитѣ ни навързватъ

презъ кръста единъ задъ другъ съ 30 ме-
тровото вѣже. Въ групa сме — Стоянъ и
Славчо съ единия водачъ, като къмъ тѣхъ
се присѣдини и единъ германецъ, а въ
другата група азъ и Емиль съ другия во-
дачъ. Вземаме пикелитѣ и поемаме.

Водачътъ върви бавно напредъ, а ние
следъ него, стѣпвайки доста внимателно
по снѣга, който на мѣста е мекъ, на мѣста
заледенъ. Така въ продължение на часъ
и половина, съ видимо спокойствие и го-
лѣмо желание, вече доста разсѣмнало се
и при хубаво време, пристигнахме въ об-
серваторията „Вало“. Тя е построена на
една скала, отвѣвана отъ снѣга, на висо-
чина 4382 м. До нея се бѣлѣе и новата
хижа „Вало“, която чака своето открива-
не. Тя е най-високата хижа въ Европа,
само на около 428 м. подъ самия връхъ.

Оставяме раницитѣ въ обсерваторията
и пакъ нагоре. Тукъ остана и германе-
цътъ, понеже не можеше да издържа по-
вече. Оплакваше се отъ сърдцето си.

Сега ни предстоеше малко, но доста
труденъ и опасенъ пътъ. Всичко е зале-
дено. Трѣбва да се внимава, защото едно
подхлъзване и падането въ бездната е
неизбѣжно, ако не успѣятъ другитѣ на-
вързани за него да го задържатъ. Тогава
всички загиватъ. Особено опасенъ бѣ

превалът отъ Босъ дьо Фромадъ — 4537 м. до Роше де ла Турне — 4677 метра, широко едва 40-50 см., отъ двѣтѣ страни на който зѣха безкрайни пропасти.

Въ продължение на часъ и петъ минути успѣхме да преодолимъ всички трудности и въ 7.30 ч. сутринта на 19 августъ бѣхме на Монъ-Бланъ. Водачитѣ, доволни отъ доброто изкачване, ни поздравиха съ стискане на ръце. Отъ най-високата точка на Европа се откриваше величествена гледка на всички посоки. Вижда се Франция, Италия и Швейцария съ Женсва и Женевското езеро. Около насъ се издигаха високи върхове, нѣкои отъ които надминаваха 4.000 м. Предъ насъ се бѣлѣеше гордото чело на Роше-Ружъ, 4.506 м., Колъ да ла Бренва 4.333 м., Монъ-Моди, 4.465 м. и много други. Използуваме хубавото слънчево време, макаръ и доста студено и вѣтровито, за да направимъ нѣколко снимки.

Следъ 15 мин. престой, доволни отъ осъществената наша мечта, по същия пътъ тръгнахме обратно за обсерваторията. Сега вече, изпълнени съ особена радостъ, неуспѣтно стигнахме „Вало“. Тукъ направихме една хубава почивка и останахме за споменъ на новата хижа едно

флагче — българския трицветъ — съ надписъ „Б. Т. С. „Планинецъ“, София — България, августъ, 1938 г.“

Отъ тукъ къмъ насъ се присъедини стново германецътъ. Обвързахме се пакъ, приготвихме се за пътъ и като се сбогувахме съ наблюдателя, потеглихме къмъ Шамони. Но този пътъ минаваме по друго мѣсто. Спускаме се надолу по Голѣмото плато, следъ което преминахме на ледника „Гласие де Боасонъ“. Движението става все по-опасно. Ледътъ на много мѣста бѣ доста напуканъ, като образуваше голѣми клинообразни пропасти. На дълбочина тѣ бѣха до 15-20 м., а може би и повече. На мѣста три-четири такива пукнатини бѣха една до друга и трѣбваше да обикаляме между тѣхъ, което бѣ доста опасно, пъкъ — ако искате, и страшно. Но на съвсемъ опаснитѣ мѣста, където единиятъ брѣгъ е по-низъкъ, сж поставени дървени стълби, по които се слиза. Срѣщатъ се и голѣми ледени блокове, колкото една къща, около десетина метра висока, надвесили се страшно и чакащи всѣки моментъ да рухнатъ.

Все изъ такива мѣста, въ не по-малко отъ 2 часа, стигнахме до хижата - хотелъ „Мулеть“, кацнала на върха на една усамотена скала всрѣдъ това ледено море, на

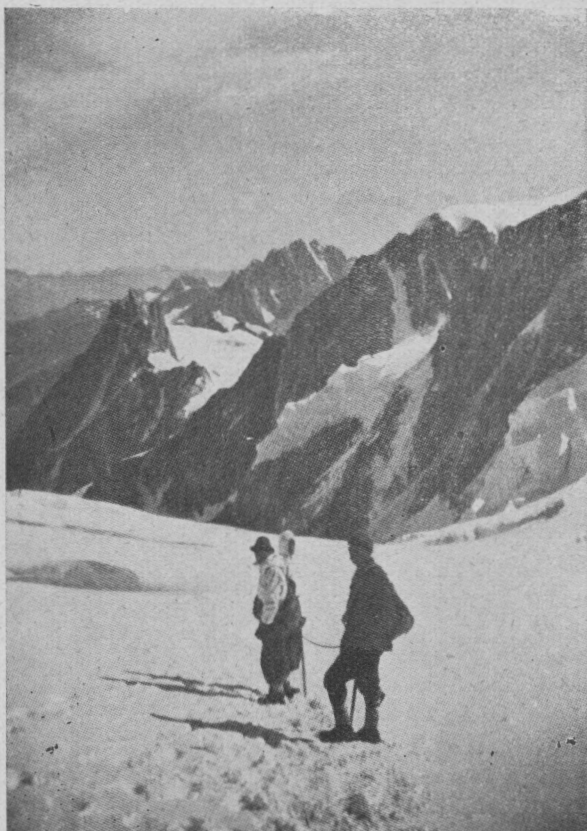
Хижа „Гуте“

3050 м. вис. Обядвахме и поотпочинали си и отдъхнали малко от тѣзи страхотни мѣста; се впуснахме наново въ борба съ тѣхъ.

Сега се срѣщаха мѣста съ почти отбесна снѣжна плоскостъ, почти заледена, кждето коткитѣ и токоветѣ съ „трикуни тѣ“ изиграха своята спасителна роль.

Изплувайки изъ това развълнувано море, озвахме се предъ въздушната линия на 2428 м., която чакаше да ни отведе въ градчето. Хвърлихме още единъ погледъ отъ далече къмъ вѣчно бѣлия първенецъ и по опънатото желѣзно вѣже, въ удобна кабина, се ступнахме бързо надолу.

Завършили благополучно нашата експедиция, сега ни предстоеше да приключимъ гостуването ни на френскитѣ алпинисти. Трѣбваше да се представимъ на представителитѣ на Френския алпийски клубъ и Съюза на водачитѣ. Явихме се първо при председателя на водачитѣ, предъ когото нашитѣ водачи изказаха възхищението си отъ доброто изкачване, завършено сравнително леко за тѣхъ, безъ инциденти. Позовавайки се на декларация-

Горе: Слизане.

Долу. Масивътъ Егюй де Гуте.

та имъ, председателятъ ни предаде едно писмо, написано въ този духъ, до нашето туристическо д-во. Благодарихме имъ и ние за доброто ръководство и напустнахме канцеларията, като се отправихме за Клуба на алпийцитѣ. Сега, завършили всичко така добре, ние бѣхме сигурни, че ще останатъ съ добри впечатления отъ българскитѣ туристи.

Научили за добрия край на нашето изкачване, председателятъ и другитѣ членове отъ управ. съветъ ни посрещнаха доста любезно. Обяснихме имъ и имѣ нѣкои подробности, следъ което поднесохме и тукъ едно флагче и ги декорирахме

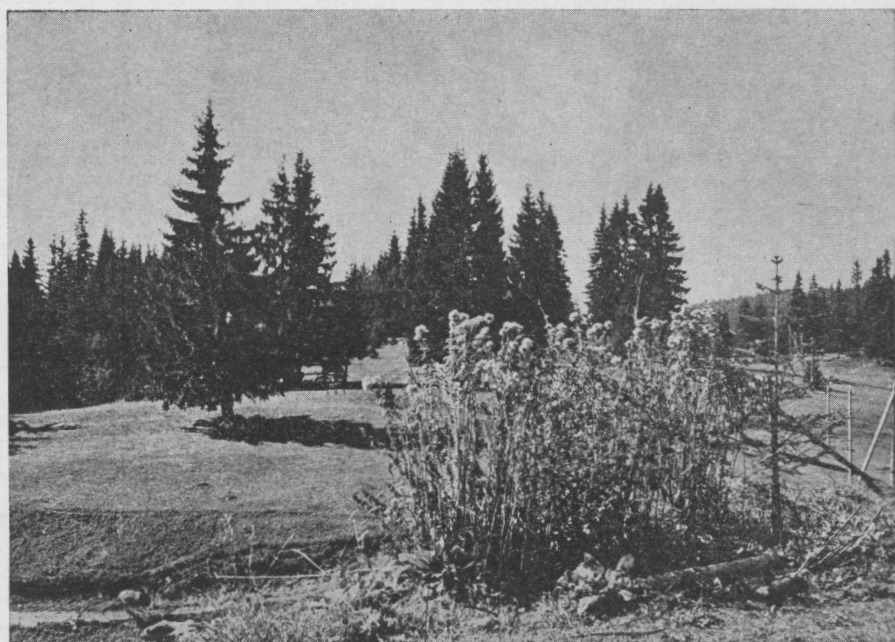
съ значката на Б. Г. С. Отъ своя страна и тѣ ни декорираха съ знака на Френския алпийски клубъ.

Сбогувахме се съ тѣхъ, сбогувахме се и съ това хубаво алпийско градче и отново бѣхме на влака на пѣтъ, сега къмъ Швейцария. А отдалечаващиятъ се Монтъ Бланъ ни изпращаше последния по-дравъ.

Презъ кокетна Швейцария, страната на туризма, Германия — Тирола и Югославия се завърнахме въ София съ радостъ за изпълненъ предварително предначертанъ планъ, безъ да претендираме за нѣ какво първенство.

Погледъ къмъ „Иглитъ“

Есень въ Родопитѣ

сн. Н. Божиновъ

Още за нашата планинска душа

Д-ръ Иванъ Попивановъ

Питали сж ни неведнажъ: искрени ли сте въ вашето вдъхновение, когато говорите за планинитъ и — убедени ли сте въ вашата концепция за планината и планинарството, когато говорите за тѣхъ? Можете ли да примирите вашата материалистична култура, която ви дадоха университетитѣ, съ романтиката на вашия животъ въ планината и мистиката на вашата планинска вѣра? Не виждате ли колко днешниятъ човѣкъ е гордъ, за да го наричатъ романтикъ и колко много е самоувърненъ, за да допустнете, че може да бжде мистикъ? Мислите ли, че е възможно да се откъсне човѣкъ отъ този механизиранъ животъ, съ който го свързва и къмъ който го задължава всичко и да заживѣе съ илюзиитѣ на единъ свѣтъ, който вие се мжчите да осъществите въ планината съ цената на едно странно душевно раздвоение? Възможно ли е напримѣръ, единъ инженеръ, лѣкаръ, натуралистъ и ученъ отъ коя да е област на днешното положително знание, да скъсва за известно време съ своето рационалистично мислене, да се отдава на нѣкакви смжтни мистични настроения въ планинитѣ и следъ това отново да се връща отъ своя ирационаленъ планински свѣтъ тамъ, където всѣки день живѣе и работи и — кждето, най-после, като всички, има своя сждба? Какво е останало отъ „царството на духа“ и отъ това, което вие мистично наричате „душа“, когато човѣкътъ, увѣренъ въ силата на своя разумъ, се готви да прехвърли и последнитѣ граници на неизвестното и да се домогне до истинитѣ, които вѣкове сж стояли като въпроси предъ погледа на търсещото човѣчество?

Да, въпроси! И нищо чудно въ тѣхъ, щомъ човѣкътъ днесъ може да хвърчи съ балони въ стратосферата, щомъ може да разбива атомитѣ, да строи радио и телевизия, съ надеждата, може би . . . да влѣзе въ връзка съ своитѣ подобни на Марсъ! (Нѣма значение, че сжчината на свѣтлината и на електричеството и днесъ не му е още известна!)

Така говорятъ и така мислятъ тѣзи, за които разумътъ си остава все още суверененъ распоредител на битието. Защото вѣрата въ всемогществото на човѣшкия разумъ бѣ достигнала до тамъ, че се очакваше каточели разрешението само на нѣкои дребни проблеми въ материалния животъ на хората и нѣкакви дребни социални преобразования, за да се осъществи щастливиятъ рай на земята. Проблемитѣ се поставиха единствено въ кръга на емпиричното познание и науката и вънъ отъ неговитѣ граници всѣкаква проблематика се считаше наивна. Каточели никога не бѣха сжществували проблеми на духа и каточели никога човѣчеството не бѣ живѣло съ възторжитѣ на своитѣ чувства и душа! Каточели цѣлото разнообразие и богатство въ природата бѣ създадено за лабораториитѣ и кабинетитѣ на ученитѣ, а природата сжществуваше каточели само за да бжде областъ и теренъ за прогреса на емпиричната наука. Цвѣттята бѣха престанали да бждатъ усмивкитѣ и красотата на полянитѣ, защото станаха обектъ единствено за класифициране и систематизиране отъ ботаницитѣ. Върховетѣ загубиха своя чаръ и красота на символи, защото се превърнаха въ обекти за спортни постижения и завладявания, за които народитѣ се борѣха кой пръвъ да забие своето национално знаме. Звездитѣ престанаха да бждатъ очи, които грѣха надъ насъ съ чистотата на небето, защото астрономитѣ започнаха да изчисляватъ разстояния, величини и гравитации, да изследватъ спектрални анализи и да търсятъ . . . човѣци по Марсъ! Дори любовта, единствената областъ, надъ която разумътъ и науката никога не бѣха имали властъ, дори тя не бѣше пощадена. На мѣстото на божествената чистота и висшата красота въ любовта, психоаналитичитѣ поставиха нѣкакви срамни сексуални комплекси и съ това нанесоха последния ударъ на измжчената човѣшка душа. Еротиката, подъ формата на нѣкакви прелибидинозни пре-

върщания и либидинозни енергии, уби последното човъшко достойние, съ което бѣ свързано най-великото, най-въдъхновеното и безсмъртното, което човѣчеството бѣ създало отъ пещерата до днесъ.

Упованието и вѣрата въ науката наистина трѣбваше да бждатъ доведени до тѣзи невѣроятни граници, за да се дойде до реакцията, която впоследствие неминуемо трѣбваше да настѣпи.

Днесъ ние не можемъ да намѣримъ опора за една безгранична вѣра въ науката, защото тамъ всичко вече е релативизирано. Теорията на Лоренцъ — Айнщайнъ, разколеба вѣрата ни въ абсолютния характеръ на пространството, времето и движението, а енергетиката дискредитира механистичния принципъ въ природознанието: — устоитѣ на материалистично-механистичния мирогледъ станаха несигурни.

Въ философията една вълна на философски скептицизъмъ залѣ логическитѣ, нравственитѣ и естетически абсолютни на миналото и човѣчеството трѣгна да търси истинското познание не по „логическия пътъ на формалното мислене“ — а по ирационалния пътъ на интуитивното прозрение.

Човѣкътъ закопнѣ за нови и чисти небеса, обърна погледъ къмъ свѣтлитѣ простори на планинитѣ съ надеждата, че тамъ ще намѣри своята загубена вѣра и — стана поклонникъ на планината. Той знаеше, че отива тамъ съзнателно да се откъсне отъ единъ животъ, който непрекъснато отнемаше отъ него, безъ нѣщо да му даваше. Той знаеше, че следъ това отново ще се върне тамъ, кждето сж тревогитѣ, отговорноститѣ и задълженията, но знаеше и това, че чрезъ една красива илюзия ще стопли душата си и ще си гъзвърне онѣзи висши достойния, отъ които разсѣдъчното, интелектуално познание го бѣше лишило. Човѣкътъ трѣгна по „примитивния“ пътъ на илюзинитѣ, за да осъществи ирационалния свѣтъ на своята метафизична душа.

И планината наистина можа да възвърне у измѣнения човѣкъ на XX вѣкъ загубения стремежъ къмъ далечното и недостижимото — защото далечното като чили не съществувахе вече, а неизвест-

ното — то означаваше само конкретни задачи, които чакаха своето разрешение върху работнитѣ маси на ученитѣ. Не само това. Човѣкътъ потърси планината самъ, защото разбра, че единствено тамъ той може да намѣри своята загубена свобода. Той разбра, че тази свобода, която бѣ изкупена съ толкова много жертви, днесъ е останала само единъ красивъ етикетъ, задъ който се крие продадената на обществото личностъ на човѣка. И защото се чувствуваше органически свързанъ съ нея, той трѣбваше да я потърси тамъ, кждето можеше да я намѣри неподправена и чиста. Потърси я и я намѣри въ планинитѣ. Отиде, най-после, тамъ, за да почувствува чистата красота на планината и чрезъ нея да си възвърне бодростта, свежестта и силата, които животътъ му отнема. Съ една дума — човѣкътъ отиде въ планината съ вѣрата, че тамъ отново ще намѣри себе си, следъ като всичко бѣ далъ и загубилъ въ живота. И не остана излъганъ: планинитѣ му възвърнаха свѣтлия погледъ за живота, възвърнаха му вѣрата въ него самия, а човѣшкиятъ духъ се почувствува отново свободенъ да литне съ въдъхновението и порива, коѣто крие у себе си, къмъ красотата, чистотата и лазура на върховетѣ — тамъ, кждето свършва човѣшката суетностъ и започва вѣчната приказка на всемира!

Човѣкътъ, следователно, стана планинаръ не по увлѣчение и отъ мода, а по силата на една своя вътрешна нужда. Затова ние отдѣляме отъ този масовъ потокъ отъ хора, запжтили се къмъ планинитѣ за спортъ, за удоволствие и ултравиолетови лжчи, тѣзи, за които планината не е само една нова обстановка, а единъ търсенъ и жадуванъ свѣтъ за духовно приобщаване къмъ висшата хармония и красота на планината. Затова ние наричаме невежо и просташко отнасяне къмъ планината „въдъхновението“ на тѣзи, които, отивайки въ планината за „удоволствие“ и „почивка“, смѣтатъ, че дори и тамъ не могатъ безъ грамофоннитѣ шлагери, безъ танци и безъ флиртъ! (Една нещастна душа бѣ написала въ книгата за впечатленията на една хижа — че всичко било „божествено красиво, но липсвали само две нѣща: радио и дансингъ!)

Затова ние всъкога сме подчертавали, че схващанията, представитѣ и отношенията на човѣка къмъ планината сж въ изключителна зависимостъ отъ неговото духовно богатство и, следователно, една цѣлостна представа и едно живо отношение къмъ планината ще имаме тамъ, където има единъ дълбокъ, сложенъ и опредѣленъ духовенъ животъ. Тукъ нѣма шаблони. Всѣки, споредъ богатството на свята собствена душа и споредъ общото свое схващане за живота и свѣта, създава своята завършена представа за планината, мѣчейки се да приобщи себе си къмъ нея и да проникне въ тайнитѣ на нейния странный животъ.

Така ние търсимъ да задоволимъ нашата душа въ планината съ една относителна истина (относителна, защото абсолютна истина и тукъ не може да има) —

която да осмисли нашитѣ дни и нашия животъ въ планината. И всѣки за себе си открива тази истина въ момента, когато планината и той осъществяватъ своето единство.

*

Така разбираме и така чувствуваме ние нашата връзка съ планинитѣ. Нашата наука и нашиятъ разумъ може би ни стигатъ за материалния животъ и дейность, които осъществяваме презъ краткото си съществуване на земята. Но има и единъ другъ животъ — духовния животъ на човѣка, за който само тѣ не сж достатъчни. И затова човѣкътъ всъкога е търсилъ и се е стремилъ къмъ едно задоволяване и на своята емотивна природа, която винаги се е оказвала недѣлима отъ неговата човѣшка сжщина.

ЕЛПАНА

Мусала

*Ти гордъ, мълчаливъ се издигаашъ
и криешъ загадки безчетъ,
молитва възнасяшъ къмъ Бога
и нивга не давашъ ответъ.*

*Задъ облакъ отъ свилени нищки
Пирикъ се отсреща сингъй,
при звуци на лира въ Родопи
витае духътъ на Орфей.*

*А Витоша татъкъ бледнѣе
унесена нейде въ мечти,
далечъ хоризонта открийва
Балкана задъ леки мъгли.*

*Вълшебна ржка ли извая
по тебе тѣкъ чудни скали
и тя ли реди панорами
при слънце, луна и звезди?*

*Що значатъ по тебъ езерата,
посипани съ капки сапфиръ,
не криятъ ли входи въ тайни
къмъ свѣтъ и приказенъ миръ?*

*Величие лѣха отъ тебе,
великъ си въвъ тази самота,
отъ радостъ, възторгъ, азъ нѣмъ
предъ толкова чаръ, Мусала!*

Планинаритъ нѣкога и сега

Отъ Стефанъ Поповъ *)

Днешниятъ планинаръ е далечъ различенъ отъ своя първообразъ въ миналото. И той има своето историческо и — ако бихъ могълъ да кажа — генетично развитие. Планинаритъ на разнитъ епохи сѣ различни, но и планинарътъ самъ за себе си въ разнитъ години на своитъ отношения къмъ планината е различенъ.

Съответствува на историческото развитие на планинарството въ неговата вътрешна целъ и задачи и сѣщото развитие на планинаритъ.

Първи бѣха хората на науката, които отиваха въ непознатитъ планини, обзети отъ желанието да ги изучатъ и опознаятъ. Простотата на тѣхната задача обяснява и простотата на тѣхната духовна връзка съ планината. Но даже и въ тия времена — говоря за годинитъ до края на 18 в. — има вече хора, отъ които лѣха модерно чувство на разбиране стремѣжа къмъ планинитѣ. Азъ ще спомена само за цюрихския лѣкаръ и естественикъ Конрадъ Геснеръ, който въ 1541 г. въ писмото си до своя приятель Фогелъ върху „Де монциумъ адмирационе“ пише буквально следното: „Азъ съмъ твърдо решенъ, доколкото Господъ ми продължава живота, всѣка година да изкачвамъ нѣколко върха или най-малкото единъ отъ тѣхъ, и то въ времето, когато планинската флора цвѣти, както за да я изучавамъ, така и да създамъ едно благородно упражнение за моето тѣло и една радостъ за моя духъ“. Ето преди 400 години още стремѣжъ къмъ розовитъ хоризонти на радостта, въ години, когато земната радостъ бѣ запрѣтена отъ религията въ името на небесния животъ и сѣщевременно грижи за тѣлото, което тогава се смѣташе порочна форма на възвишения религиозенъ духъ. Ние си обясняваме днесъ стремѣжа къмъ висинитъ, но не възлиза ли още въ 1356 г. Петрарка на планината Венту „единствено воденъ отъ желанието да изкачи една забележителна ви-

сочина“? И не е ли авторътъ на „Вертеръ“ откривачъ на първитъ радости отъ планинитѣ, пишейки за едно пѣтуване отъ Базелъ до Билъ: „Когато ние видимъ такава гледка за първи пѣтъ, несвикчалата душа се разширява и то е едно болезнено удоволствие, чувство на препълненост, което движи душата и извиква радостни сълзи. Ако съдбата бѣ опредѣлила да живѣя въ такава мѣстностъ, азъ бихъ черпилъ всѣка сутринъ храна на величие отъ нея“. Още по-невѣроятни ранни ни се струватъ Шилеровитъ възгледи „върху естетичното удоволствие при наблюдаване красиви ландшафти“.

Но колкото и всичкитъ тия думи да намираме само въ книгитъ на голѣмитъ учени — единствено естественици, физици и географи сѣ посетители на планинитъ въ него време — все пакъ бавно, като призовани отъ химна на Албрехтъ Халлера, се вестяватъ истинскитъ планинари. При тѣхното раждане не свѣти Витлеемска звезда, не се чуватъ гърмежи. Но толкова по-силно свѣтятъ пѣкъ звездитъ на тѣхнитъ дѣла и гърми славата на подвига имъ. Защото отъ годинитъ, когато хората на науката носѣха възторзи отъ планината въ града, ние идваме въ днитъ, когато планината сама призовава съ величието на своя видъ семплитъ, но героични души на своитъ завоеватели, — въ годинитъ на борбата между планината и човѣка, когато първитъ бранници на новата човѣшка армия падатъ за несъзнатия още отъ тѣхъ, но чувствуванъ, новъ идеалъ, когато първитъ знамена на човѣшката воля и духъ бидоха забити по челата на планинитѣ. И нека кажа — ние идваме въ годинитъ на истинскитъ планинари. Какво сме ние днеска, вдъхновенитъ обожатели на планинитѣ, предъ борцитъ отъ раннитъ години на планинарството? Нима не се губи всѣки отъ насъ въ суетния кръгъ на своитъ ваканционни излети и не пробѣгва живота му въ планината по отпѣкани пѣтища? Оскаръ Ерихъ Майеръ, този великолепенъ

*) Изъ новоиздѣлата отъ сѣщия авторъ книга „Планини и хора“.

разказвачъ на легендата за изкачването на Монбланъ, справедливо пише: „Какво е едно изкачване на Монбланъ въ наше време, срещу това, което извърши Балма? Ние знаемъ какъ да държимъ щита, за да парираме оржжието на планината“. Даже и съвременнитѣ подвизи по високитѣ планини на Азия и въ Южна Америка или въ полюситѣ, извършени съ всичкитѣ модерни съоръжения на техниката, губятъ своята трахотна романтичностъ. Всичкитѣ тѣхни герои иматъ представата за предстоящото имъ и сж осигурили до максимумъ своя животъ — Балма отиде навремето съ своята овчарска тояга и споредъ съвременното му мнение срещу смъртта.

Но да разберемъ нѣкои хора, трѣбва да познаваме тѣхното дѣло. Последвайте ме впрочемъ 150 години назадъ въ днитѣ, когато планинитѣ бѣха още непобедени, когато „негостоприемнитѣ планини“, не привличаха погледитѣ на долинцитѣ, а живѣеха съ своитѣ облаци. Въ днитѣ, когато женевскиятъ професоръ Русо погледна всемира съ очитѣ на детето, защото животътъ не успѣ да му постави очила и когато Балма стѣпи върху полюса на Европа. Отъ тия дни звучи най-възторжената пѣсенъ на победата — легендата на Монбланъ. Въ тѣхъ Бури загубва живота си въ борба съ него, обръщайки своитѣ думи въ дѣла. На 8. VIII. 1786 г. единъ човѣкъ — достоенъ за участъта си — разбули тайната на Монбланъ и запали лампиона на най-голѣмия повдигъ. Въ бурята на тази нощъ, волята на човѣка за пръвъ пѣтъ отпразднува своята победа надъ всемира — Жакъ Балма посочи новия пѣтъ на човѣчеството. За пръвъ пѣтъ камбанитѣ на голѣмата катедрала — природата — призоваха смъртнитѣ на молитва подъ огромния сводъ на небото, върху планински тронове отъ балдахинъ отъ синия безкрай и звезди. И още днесъ тѣлпи, страдащи въ безвѣрието и суетата на градоветѣ, продължаватъ — все повече и по-често — да навлизатъ въ тази катедрала.

Хиляди очи се обърнаха къмъ планинитѣ, прозвѣрайки въ безкрая на тѣхната красота вѣчността, хиляди сърдца бѣха обхванати отъ грандиозния химнъ на

природата и душитѣ стоплени отъ нова обичъ, познали радостта и възторга.

На изтокъ братята Клоцъ запалиха огъня на своята победа върху челото на „Гросглокнеръ“. Братята Майеръ назоваха Юнгфрау и Финстераархорнъ свои. Победниятъ ходъ продължава — братята Хъдзонъ огледаха свѣта отъ Монте Роза, а въ 1856 г. Уймпръ отне блѣсъка на недостигаемостъ и разруши последния кумиръ — Матерхорнъ Далечъ къмъ Дюфуршпице свѣтва кръстътъ на планината — знаменieto на първата трагедия въ планината. И въ следващитѣ дни започватъ — призвани за последния кръстоносенъ походъ — своитѣ подвизи: Блодигъ, Ламеръ, Емилъ и Ото Зигмонди, Пурчелеръ. „Той не бѣ човѣкъ, той бѣ още приживе една легенда“ е казано за последния. Дали това би могло да важи само за човѣка, който е изкачилъ 1700 върха, отъ които само надъ 4000 м. четиридесетъ? — Азъ мисля, че то е справедливо казано за всѣкого отъ многото. Нима подвигътъ на Стефанъ Щайнбергеръ върху Кьонигшпице не грѣе въ ореола на сжщия блѣсъкъ?

Тайната на планинския свѣтъ бавно бѣ отнета.

Малкиятъ планински дяволъ запали въ сърдцата на мнозина пламъка за новъ стремежъ, желанието за нова борба. И тя се започна бавно, безшумно — подъ развѣното знаме на една нова религия идваха все нови борци, които — съ примирение и възторгъ — отиваха да превзематъ планината. Доброволно, непризвани отъ никой владѣтель, тѣ тръгнаха изъ пѣтищата къмъ планинитѣ и при изгрѣвъ започнаха борбата на единъ срещу всичко, на всички срещу едно — върха. Тѣ се връщаха съ огнени очи, грѣещи съ кждравия пурпуръ на злѣзващото слънце и съ горящи сърдца, запалени въ мига на постигнатото желание, топящи се въ изнемога отъ радостъ и възхищение. Тѣхнитѣ чела — обкръжени съ сиянието на единъ свѣтълъ ореолъ — се свиваха въ висше напрежение, а душата замираше въ борбата съ смъртта. И тия, които въ планината не знаеха да говорятъ, а се разговаряха мълкомъ съ себе си и Бога, закръщайки се въ градоветѣ, шепнѣха само

две думи: планината е победена! Все често камбанитѣ на тихитѣ планински долински черквици разнасяха вестѣта за победа. Наистина — загадъчната, страшна, жестока и вледенѣла планина бѣ победена отъ армията на малкитѣ човѣци, които носѣха въ сърдцето си съкровения огънь на любовта и стремежа си къмъ безкрая. Всѣки победител се връща съ нескрита радостъ за победа и надменна гордостъ на челото — но тия бранници не познаваха тия чувства, защото планината отъ врагъ бѣ станала приятелъ.

Новиятъ животъ, вестящъ свѣтлина и щастие, започна. Отначало малцина, после безброй, унасяха погледъ къмъ висинитѣ, потъваха въ гънкитѣ на планинитѣ и достигаха ефирния лазуръ на върховетѣ. Горе тѣ прочитаха молитвата на достигнатата мечта, оставяха грижитѣ на измъчената душа и се сливаха въ невидимо безмълвие и съзерцание съ небесния миръ. Нѣкъде долу отнасяха безгласната музика на радостѣта. Тѣхниятъ погледъ бѣ само благодарностъ, диханието имъ — любовъ.

Но случи се, че планината зле се пошегува съ нѣколцина, — тѣ не се върнаха. Тогава нови рицари на безсмъртието — надѣнали ризницата на непреодолимото желание — потеглиха къмъ планината, за да възкресятъ святостѣта на своята победа. Тѣ умираха, докоснати отъ бѣлия призракъ на смъртѣта и ледената цѣлувка на планината, съ отворени зори, гледащи върховетѣ и сочейки пътя на победния възходъ, но повечето отъ тѣхъ се връщаха херолди на новъ животъ, роденъ въ копнежа и загиващъ въ постигнати желания, огрѣнъ съ блѣсъка и чуждостѣта на подвигъ.

Това сж планинаритѣ на XIX вѣкъ.

Би ли могълъ нѣкой да обхване всички животъ на планинитѣ презъ изтеклитѣ 150 години? Би ли се наелъ той да почувствува всички възторгъ, копнежитѣ, радостѣта на хората, които съ ржцетѣ си обхващаха скалитѣ, а съ душата — цѣлия свѣтъ?

Може ли да се предаде грандиозността на тѣхното дѣло, богатството на тѣхния животъ? Решително, не. Защото тамъ има хиляди изгрѣви и залѣзи — часове, въ

които всемирътъ показва съкровището на своитѣ цвѣтове, — хиляди нощи, когато звезди сж украсявали небесния сводъ надъ тѣхнитѣ — на планинаритѣ — безсънни почивки, безбройни бури, които не успѣха да сломятъ волята имъ за превъзможване, безкрайно много снѣжинки, които заливаха земята съ бѣлата красота, нечетни викове на радостъ върху изкаченитѣ върхове, неспирни плѣскания крилетѣ на смъртѣта; погледи — които сж потъвали въ далечината, угасващи зори на раздѣла съ живота; въ тия години планинскитѣ рѣки не спрѣха своята пѣсень и тя не стана банална, ледниците не престанаха да гледатъ съ замръзналия погледъ на вѣчната опасностъ, върховетѣ не се умориха да подпиратъ съ своитѣ чела небето, цвѣтията по планинскитѣ ливади не престанаха да цвѣтятъ красиви и обични, луната не отметна своята призрачна покривка, днитѣ не се измѣниха да бждатъ тъмни, нито ноцитѣ свѣтли.

И хората не се умориха да бродятъ изъ планинския свѣтъ.

Не сж ли тия години мигъ отъ цѣлата вѣчностъ и все пакъ самата вѣчностъ? Кой може да я възкреси въ себе си и превживѣе наново?

Ние — днешнитѣ планинари — имаме едно неоспоримо достоинство: ние можемъ да разберемъ изминатия животъ въ планинитѣ, да го оценимъ и обикнемъ.

Но думата става най-последна за насъ. Що за планинари сме ние, днешнитѣ?

Ние познаваме планинитѣ — тѣ сж изучени. Ние не се боримъ съ тѣхъ — тѣ сж завладѣни. Но ние се сродихме съ тѣхъ — ние сме винаги въ планинитѣ и тѣ въ насъ. За насъ планинарството е самоцель — ние отиваме въ планината, за да загубимъ себе си и . . . се намѣримъ пакъ. Защото въ насъ живѣятъ две лица: едното — на града — съ своитѣ работи, грижи, чувства, съвременна техника, новини, събития, наука, изкуство, семейство, общество и цѣлиятъ хаосъ отъ отношения съ хората, другото — на планината — съ душата на човѣка, търсеща своята вѣчна майка, живуща въ миналото, съ времето, съ свободата. Нашето нещастие е, че ги носимъ заедно — въ града не можемъ да

премахнемъ взаимодействието имъ, нашето щастие — че въ планината можемъ да останемъ съ истинската си душа. Въ града ние сме осъдени да живѣемъ въ кръга на полезното, позволеното, възможното, законното, въ планината ние можемъ да гонимъ това, което не се изразява съ смисълъ, полза и ценз, което никой не ни предписва и ограничава, което не е доброволно лишение въ полза на обществото. Затова ние се отдаваме на планината всецѣло — тя ни пречиства, възродява. Ние сме нейни деца.

Горещиятъ интересъ на първитѣ учени, които проникнаха въ планината, е изчезналъ или е индивидуализиранъ, бурниятъ ритъмъ на борбата съ планината въ XIX вѣкъ е стихналъ и локализиранъ въ последнитѣ непобедени височини. Днесъ нашитѣ отношения съ планината сж сведени до единъ договоръ — ние я обичаме, тя ни възражда. Това е най-баналното опредѣляне на съвременното планинарство и, за съжаление: най-вѣрното. И все пакъ истински планинаръ днесъ е този, който не е лишенъ отъ интереса къмъ новитѣ, непознати планини, у когото грѣ искрата на борбата за завладяване нови пѣтища и върхове и въ чиято душа съвременниятъ животъ е напълно отеченъ. Той е синътъ на планината и повеликъ отъ другитѣ.

Най-добре характеризира днешнитѣ планинари Р. Ленеръ:

„Единъ свѣтъ стои разрушенъ предъ насъ. Ние трѣбва да сградимъ единъ

новъ, търсимъ въ насъ и около насъ и въ лутанията си намираме планинитѣ.

Ние идваме като търсачи, почти страховито, недовѣрчиво, после като изследователи съ строгъ погледъ, докато се сближимъ, даже почувстваме като господари и ги завладяваме: планинитѣ. И тогава: — въ всѣки отъ насъ се повтаря миналото, всѣки възпроизвежда развитието на цѣлото движение и идва края — за единия по-рано, за другия по-късно, — вижда се че нѣма край, защото въобще не може да има. Тогава планинарътъ търси нѣкоя норма, въ която да излѣе идеята. Той гледа въ своята душа, обръща се назадъ, узнава какво му липсва, знае какво му е ограбилъ живота и всѣкидневие-то, колко го е обхванала вече ржката на смъртта и материализма. Той се замисля, избѣгва отъ свѣта, търси духъ и мощъ въ природата, въ планинитѣ. Накрай узнава, че трезвостта на разума го води къмъ упадъкъ, че трѣбва да има нѣщо по-дълбоко, по-висше въ свѣта и въ него. И той намира чувството, душата и Бога, намира ги, където сж: въ природата, въ планинитѣ, въ първичното. Така той оживѣва и вдълбочава идеята. Той не отива въ планинитѣ, за да извърви пѣтя на изследвачъ или да сравни своитѣ сили, но отъ религиозно чувство къмъ свѣта той търси красота, чистота и божественост.“

Тритѣ исторически периода на планинарството, азъ бихъ нарекълъ: наученъ, завоевателенъ и философски. Ние сме въ последния.

Витиня

Д-ръ Хр. П. Гюлеметовъ

Мисцата на българския трудовакъ разрови пазвата на стария Балканъ и откри хубоститѣ му, като ги направи леснодостѣпни. Сега за Витиня се ходи по извънредно живописно шосе, минаващо презъ селата Столникъ, Елешница, Потопъ и Чурекъ, свързващо София съ Ботевградъ, избѣгващо високия наклонъ на Арабаконашкия проходъ, а сжщевременно се скъсява разстоянието. Това шосе — дѣло

на нашия трудовакъ, е отъ голѣмо стопанско и стратегическо значение. По него дененощно трудолюбивиятъ планинецъ смѣква дърва и дървенъ материалъ, или носи зеленчуци и храни отъ полето. Шосето води по лжкатушенето на рѣка Жерковска и преваля Балкана съвсемъ неусѣтно. Предъ погледа на пѣтника се откриватъ на всѣка крачка все нови и нови картини — зелени върхове, възвиващи се

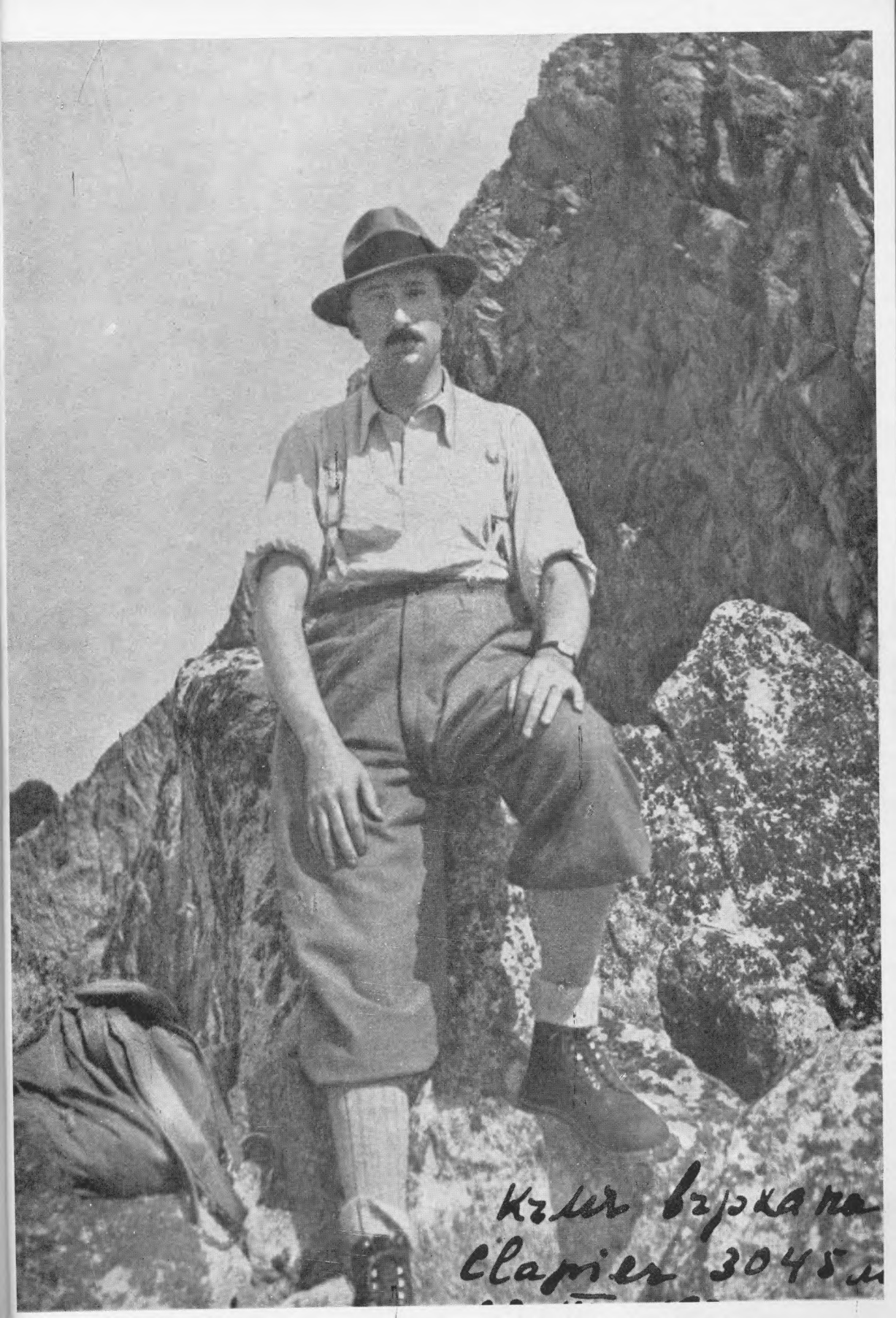
нагоре, бистри потоци, носещи поздравъ отъ Мургащъ, приклекала воденица до рѣката, разнасяща своята еднозвучна пѣсенъ, стада овце и добитѣкъ, разхвърлени като гѣби по склона, или се чува клепа-лото на Елешнишкия манастиръ, скѣтанъ въ гѣнката на Балкана. Като една кинема-тографическа лента се развива предъ насъ, окитена съ толкова много цвѣтове, тонове и животъ, вѣчно младата и вѣчно хубавата природа, която кѣпе душата въ лѣчи и свѣтлини.

Драго и весело е на човѣка и нѣщо таинствено го влѣче нагоре. Следъ четиричасовъ ходъ отъ гара Столникъ ние сме вече въ Витиня. Ако сѣдите по звучното и загадъчно име на мѣстността, ще си помислите, че това е райско кѣтче, скрито отъ погледитѣ на човѣка, гдето вечеръ самовилитѣ по роснитѣ поляни виятъ своето юдино хоро и канятъ юнака и овчаря къмъ забрѣва. Балканътъ е отредилъ Витиня за своя свѣтина. И наистина човѣкъ не се е лѣгалъ въ предположенията си. Витиня е особено красиво мѣсто на самото било на планината. Съ своята хубава запазена букова гора и широки кичести поляни тя радва окоето и душата. Притаишъ ли се до дънера на нѣкой тристагодишникъ, полазятъ ли те слнчевитѣ лѣчи, проврѣли се презъ листитѣ му, ти чувствувашъ безъ да щещъ величието на Бога и подъ тебъ сж останали пропасти и бездни, а надъ тебъ — синьото небе, въ което се топи и чезне душата ти.

На два и половина километра отъ горския постъ на изтокъ преминава Арабаконашкия проходъ. До него се издига Ял-дъзъ-табия, по който стоятъ още окопитѣ отъ руско-турската война. Тукъ сж се развивали страхотни сражения и руситѣ сж показали геройство и чудеса при преминаването на Балкана. По-нататѣкъ се

издига Баба, чийто връхъ на египетска пирамида се вижда отъ всички страни. На Витиня се намиратъ развалини, наречени Сгориградъ. Навѣрно тукъ ще да е било военно селище за запазване на проходите. На западъ пролазва хубава пѣтека, водеща презъ буковата гора, покрита съ шума и на мѣста разкриваща отлични гледки. На Витинскитѣ поляни — една голѣма поляна, покрита и въ този късенъ августовъ день съ цвѣтя, изпущащи благоухаещи миризми, възторгътъ достига своя връхъ. Балкана разкрива своята пълна чаровностъ. Погледътъ догонва хубавицата Витоша, възвисила се гордо въ софийското поле, Рила се бѣлѣе съ своитѣ снѣгове, Ихтиманска Сръдна гора се възправя като голѣма планина. Камарското поле, заобиколено отвсѣкъде съ върхове, представлява красивъ оазисъ въ тази зелена пустина, необятна за погледа. На северъ се спущатъ склоноветѣ на Стара-планина, обрасли съ китни гори. Колко юнаци сж намирали подслонъ тамъ! Колко пѣти байрака на четитѣ се е развѣвалъ свободно и заявявалъ на потисницитѣ, че тѣ не търпятъ робство и скѣсватъ веригитѣ му, като подканя българския народъ къмъ свобода и човѣшки правдини.

Мургащъ е възпѣтъ въ нашата народна лирика. Той действително е величественъ и е намѣрилъ правдиво отражение въ народната душа. Неговото съседство съ Витиня показва, че тѣ сж родни братъ и сестра, еднакво въодушевявали и крили българскитѣ хайдутѣ съ свободни духове, които и досега въ късенъ сръдно-шенъ часъ, когато месецътъ хвърля своята бледа свѣтлина, излизатъ въ своитѣ възстанически дрехи и се нареждатъ подъ развѣтия байракъ, на който пише „Свобода или смъртъ“.

Кз. взр. на
слани 3045 м

Есень на Елъ - тепе

Георги П. Арнаудовъ

Да бждешъ въ есенна утринъ на Елинъ-врѣхъ, когато синиятъ лазуръ надъ Пиринъ трѣпне въ звучна тишина, а слънчевиятъ изгрѣвъ посиива съ златенъ прахъ събуждащитъ се елхи... Да видишъ езерата — живи изумруди, оглеждащи бездънното небе и синѣнитъ прѣспи, заслонени задъ остри върхове... Да пиешъ утрицна прохлада отъ живитъ кристали на Бъндеришката рѣка... Колко прелести, неизказани и достъпни, крие нашата земя...

Вѣковнитъ кѣщи и калдарѣмени улички на градеца Банско замиратъ подъ бързо падащия септемврийски здрачъ. Спретнатиятъ почивенъ домъ въ планинскитъ поли почива всрѣдъ зеленитъ поляни. Свежестъта на тѣхнитъ треви е оцвѣтена отъ виолетовитъ свѣщички на есенния минзухаръ, нацвѣтѣлъ като живъ килимъ, бързащъ да изживѣе своята късна младост. Шосето дипли бѣла лента всрѣдъ тъмнитъ борови стени, въ които проблѣсватъ обширни пространства отъ ярко пожълтѣли папрати, мѣркащи се като лунни петна предъ стѣпкитъ на идващата нощ.

Гората на Шилигарника ни поглъща въ непрогледна тъма. Ни звукъ, ни лжчъ около насъ. Следъ половинчасово спускане въ незнайния мракъ обржчтъ на тъмнината се разкъсва — проблѣсва звездното небе, а долу въ рѣката пропѣватъ Бъндеришкитъ води. Три часа пжтъ отъ Банско ни довеждатъ въ двора на малката хижа Бъндерица (1810 м.).

Бледниятъ сѣрпъ на луната се откроява въ лимоненъ свѣтликъ задъ Тодоринъ-врѣхъ, тъмната сѣнка на който каточели израства подъ нашитъ стѣпки и затуля като исполинъ цѣлия източенъ хоризонтъ.

Въ огнището лумтящитъ борови клони изпущатъ дълги огнени езици, а хиляди искри летятъ като безброй падащи звезди. Тихата нощъ ни поглъща съ своето приказно безмълвие и заспиваме върху гостоприемния наръ, покритъ съ ароматично сѣно.

Ранното планинско утро изпълва гърдитъ ни съ свежестъ и прохлада. Сякашъ поглъщаме тънки невидими стрели отъ прозрачно-синя стомана. Тодоринъ-врѣхъ ни обгръща още по близкъ до самата полянка, покрита съ лека слана. Рѣката пѣе съ монотонната си пѣсень. Водитъ ѝ бързо бѣгатъ по облитъ камъни къмъ синѣещитъ се въ низината далечини. Вървимъ по течението на р. Бъндерица, край която пжтеката се вие между стройни мурови дървета. Мощни стволлове издигатъ високо надъ главитъ ни красиви иглолистни корони. Все по-рѣдко се издигатъ елхи, борови смърчови дървета. Въ тази частъ на Пиринъ е единствената област на черната мура у насъ — мощно и красиво дърво, вѣковнитъ стѣбла на което достигатъ до нѣколко метра въ диаметръ. Нѣжниятъ имъ тъмновиолетовъ цвѣтъ изпълва въздуха съ меки и кра-

сиви багри, които се носят към върховете на страхотните скали, потапят се въ езерните води и пак се връщат към насъ.

А какъ е съчетано красивото съ мощното и страшното въ този безкраен лабиринтъ, въ този храмъ на вѣчна красота! Долу, по рѣката, срещу Шилигарнишката гора, се спуща малка напрѣчна долинка, нѣкакво сухо деренце. Младитѣ борови и смърчови дървета върху лѣвия брѣгъ на р. Бъндерица сж огънати и силно наклонени към самата рѣка. Горскиятъ ни обяснява:

— Пролѣтесъ на това мѣсто соспата (снѣжна лавина) завлѣче нашия банскалия — Американеца. Бѣше живѣлъ много години въ Америка, та се завърна, за да умре въ Пиринскитѣ снѣгове. Дошли тѣдѣва нѣколко души за дърва. Виждатъ, че отъ дерето се откъсва соспата и се влѣче къмъ тѣхъ. Всички избѣгали надолу, а той се забавилъ. Солукътъ (силното въздушно течение, предхождащо свличащата се лавина) го съборилъ и соспата го затиснала и завлѣкла въ рѣ-

ката. Като се стопли времето, намѣриха трупа му подъ снѣговетѣ.

Епизодъ отъ живота на бѣлата планина . .

Удобната пжтека се вие змиеобразно по източния Елинвръхски масивъ. Стройнитѣ мури оставатъ задъ насъ. Все по рѣдка се мѣркатъ край насъ клекове и пълзящи хвойни. Надвиваме надъ многобройнитѣ зигзаги и се възкачваме на равното било подъ самия връхъ. Свежата, висока трева се огъва предъ лекия вѣтрецъ. Предъ насъ се открива безкрайна гледка отъ пропасти, скали и върхове, всрѣдъ които синитѣ езера ни гледатъ като Божи очи. Върхътъ ни привлича къмъ своитѣ висини, откъдето самотната пирамида протѣга рѣче и ни зове къмъ гордо изправеното чело на Пирина. Далече, долу надъ Огражденскитѣ планини, бѣли перести облаци се виятъ като прозрачни орлови криле и всѣка стѣпка по стръмната пжтека ни издига все по-високо надъ тѣхъ.

Само четиридесетъ минути по вѣковнитѣ скали и сме съ лице срещу леде-

Влахински циркусъ

сн. Д. Рунтовъ

ния вѣтъръ на Елинъ-врѣхъ (2915 м.). Сребристо бѣлиятъ мраморенъ врѣхъ е цѣлъ окжпанъ въ слънчеви лжчи. Малка купчинка отъ ледени висулки и кристали ни се предлага предъ засъхналитѣ устни. Погледътъ се хвърля немошно по всички страни, примамванъ отъ откриващата се безкрайна красота, която българскиятъ Богъ така щедро е посипалъ въ този край на нашата земя.

Цѣлиятъ северенъ небосклонъ е плътно ограденъ отъ синята стена на Родопитѣ и Рила. Долината на р. Мѣста като черна линия отдѣля назжбенитѣ рилски масиви отъ заобленитѣ куполи на губешитѣ се въ изтока Родопи. На югъ отъ тѣхъ наднича синиятъ лобъ на Али-ботушъ, надъ който тъмни облачета се издигатъ като въздишка отъ поробената бѣломорска земя. Въ югоизточния жгълъ Бѣласица е изправила мощна грѣдь, върху която слънцето лъщи като огненъ диамантъ. На югъ и западъ Огражденскитѣ планини разстилатъ плавно призрачни недра, подъ които тъне дълбоката Струмска долина. Предѣлтъ на северозападъ сключва като неразбиваемъ куфаръ цѣлия този широкъ вѣнецъ отъ красиви планини.

И всрѣдъ него високиятъ Пирински лабиринтъ издига къмъ синьото небе безбройни кули, замъци, конуси и алказари. Задъ самия врѣхъ зѣятъ циркуситѣ и шеметнитѣ бездни на Казана, прошарени отъ вѣчни прѣспи. Насреща е изшилениятъ въ небесата Кутелъ (2908 м.), а въ лѣво — грациозно огънатиятъ гребенъ на Кончето изкусно закрива неговата неподозирана страхотность. Стрѣмна пжтека внимателно се вие къмъ тази посока, водеща презъ Кончето за хижа Яворовъ, изградена отъ разложкиѣ туристи въ едно красиво мѣсто подъ Даутовъ-врѣхъ.

Въ дѣсно на Елинъ-врѣхъ пакъ шеметни пропасти и красиво издигащи се

мощни скали. Тодоринъ-врѣхъ (2746 м.) сякашъ е смалилъ отвеснитѣ си конусови линии и допѣлва предната перспектива къмъ величествения изгледъ на Стражитѣ, всрѣдъ които врѣхъ Газей издига самотно острия си конусъ, а въ страни отъ него врѣхъ Полежанъ спира погледа, отправенъ къмъ дивния Папазъ-гьолски край.

Истинска бисерна украса върху гърдитѣ на приказна царица сж пиринскитѣ езера. Тъмно-сини сапфири и зелени изумрули, върху които слънчевитѣ лжчи се стопяватъ на безбройни златни люспи и сребърни искри — тѣ сж нахвърляни небрежно върху слънчевия пжтъ, като нанизъ предъ Елинврѣхския масивъ. Налѣво сж бѣндеришкитѣ езера, амфитеатрално наредени всрѣдъ разнообразието на скалистия теренъ. Въ дѣсно — четиритѣ влахински езера, скачени помежду си като съ тънки сребърни верижки, примамватъ погледа въ безкрайнитѣ дълбини. Броимъ ги: едно, две, три... десетъ отъ всичкитѣ сто и двадесетъ пирински езера...

Отвеснитѣ слънчеви лжчи безпомощно падатъ върху вѣчнитѣ снѣжни петна. Презъ дрехитѣ ни проникватъ остритѣ стрели на ледения вѣтъръ. Безмълвната тишина се прелива въ душитѣ ни и ни потапя въ нѣкакво неземно, безбрѣжно пространство. Далече въ низината малкитѣ градчета Банско и Разлогъ сж като малки букетчета отъ примрежени цвѣта, всрѣдъ които прозиратъ усмивкитѣ на бѣло измазанитѣ кжши. Накждето и да тргнемъ, все ни привлича дивата и сурова природа на високитѣ пирински масиви, изпълнени съ толкова много красота.

Напушаме небесния врѣхъ и слизаемъ къмъ голѣмото Влахинско езеро, въ бистритѣ и прозрачни води на което се оглежда синьото небе... Гордиятъ врѣхъ останалъ самъ въ вѣчната си самота, ни изпраща усмихнатъ и приветливъ.

Пиринъ-планина

Георги Ст. Георгиевъ

VI.

3. *Хидрографски грѣшки.* Водитѣ, които се спусчатъ отъ високитѣ дѣлове на Пиринъ планина, се насочватъ само къмъ две хидрографски оси: долините на рѣкитѣ Струма и Мѣста. Съответно на това сж ориентирани и всички голѣми пирински долини, които навлизатъ дълбоко въ планинската снага и стигатъ чакъ до централнитѣ планински гребени и билѣ. До недавна не се знаеше точно отъ кои мѣста на огромната планина черпятъ началото си голѣмитѣ водни артерии, които се насочватъ къмъ Струма и Мѣста, защото ученитѣ и планинаритѣ не бѣха проникнали още въ нейнитѣ тайнствени недра. И тъкмо отъ това време датиратъ и нѣкои твърде груби грѣшки, създадени при кабинетното проучване на пиринската хидрография, които, за жалостъ, и сега често се заимствуватъ и предаватъ не само въ популярни, но даже и въ научни трудове, авторитѣ на които не сж изследвали непосредствено тия въпроси.

Светиврачка Бистрица е една отъ голѣмитѣ пирински рѣки, която се влива като лѣвъ притокъ въ Струма на 4 клм. югозападно отъ градчето Свети врачъ. Течението ѝ трае приблизително 30 клм. при единъ падъ повече отъ 2400 м. Рѣката събира водитѣ си отъ най-пространныя воденъ басейнъ въ Пиринъ. Въ горното си течение тя приема водитѣ на нѣколко високопланински езера и на рѣкитѣ: Арнаутъ-дере, Спанополска рѣка, Башлийска рѣка, Мочоро, Мозговица, Беговица и Арсланковица, както и на множество помалки планински потоци и водни нишки.

Огромниятъ циркусъ *Белемето*, върху високата циркусна тераса на който е разположено *Тевното езеро*, което праща първитѣ води на Светиврачка Бистрица, има за вододѣлна линия ограднитѣ гребени и върхове: Мозговишки ридъ, Портенски чукаръ, Валевишки чуки, Моминъ дворъ, Малка Демиръ капия, Кралевъ дворъ, Малка Каменица, Голѣма Каменица, Дѣсна Каменица и Беговица, които затварятъ

циркуса отъ северъ, изтокъ и югъ, въ полукръгъ. Тоя високъ вѣнецъ изолира хидрографски циркуса Белемето напълно отъ съседнитѣ му: Кралевски циркусъ, Валевишки циркусъ, Папазгьолски циркусъ и Каменичкия и Демиркапийския циркуси, едни отъ които насочватъ водитѣ си къмъ Мѣста, а други къмъ Струма, но по съвсемъ други пѣтища. Съ изключение на р. Арнаутъ дере, която въ горната си частъ бере началото си отъ склоноветѣ на в. *Варовита чука*, останалитѣ начални притоци на Светиврачката Бистрица излизатъ сжщо така изъ обширни циркуси, които се редятъ по западното централно било на планината, а именно: Спанополски, Башлийски, Ливадето или Чаиро, Белемето и Беговица, всички обрнати съ гърлата си почти на югъ. Мангъртепенската орографска група е отдѣлена отъ водния басейнъ на Светиврачката Бистрица съ просторнитѣ и дълбоки циркуси Валевица и Папазгьолъ и нѣма абсолютно никаква хидрографска връзка съ тоя басейнъ. Тази картина е ясна за всѣки планинаръ, който само веднажъ е посетилъ лично тия мѣста.

Нека видимъ сега какъ предаватъ това разположение нѣкои автори, които сж писали за Светиврачка Бистрица, въз основа на данни, които не сж почерпени и провѣрени на самитѣ мѣста.

За тая рѣка пръвъ говори Василь Кънчовъ въ два свои труда: „Светиврачка Бистрица извира отъ *севернитѣ* (?) склонове на *Мангъръ тепе* (?) и върви *право на югъ*“ (?) Гледай: „Пѣтуване по долините на струма, Мѣста и Брѣгалница“ въ МСБ, т. XI, стр. 217. Грѣшката е очевидна и груба. Една обикновена справка даже въ така нареченитѣ турска и австрийска карти, които сж били вече публично достояние по времето, когато Кънчовъ е писалъ статията си, щѣше да покаже грѣшността на твърдението, въпрѣки голѣмата неточностъ на тия карти.

За тая рѣка сжщиятъ авторъ говори втори пѣтъ, но още по-грѣшно и за-

бъркано, въ своята Орохидрография на Македония (посмъртно издание 1911). „Отъ лѣво на рѣката (разбирай Струма, м. б.) се влива Светиврачка Бистрица. Тая *ръкичка* (?) извира отъ склоноветѣ на високия връхъ *Ала бурунъ* и т. н.“ (стр. 164). Тукъ грѣшката е още по-груба. Върхътъ Ала бурунъ (2455, споредъ д-ръ Луизъ), който сега е известенъ повече съ името *Арабски гробъ*, се намира чувствително на югъ отъ мѣстото, дето извира и протича Светиврачка Бистрица.

Още по-погрѣшни сж сведенията, дадени за тая рѣка въ специалния географски речникъ на България, Македония и пр. (1918) отъ Жечо Чанковъ. На стр. 262, подъ рубриката Светиврачка Бистрица, четемъ следнитѣ пояснения: „*Ръкичка* (?) , извира отъ склоноветѣ на високия връхъ *Алиботушъ* (?) , тече на ю. з. презъ гориста планинска мѣстность, докато слѣзе въ политѣ на планината и пр“. Истината е, че отъ склоноветѣ на Алиботушъ, въ наши предѣли, извираатъ нѣколко малки рѣчици, които общо се вливатъ въ *Пиринска Бистрица*,

Отъ по-старитѣ автори само П. Дървинговъ дава сравнително доста точно и подробно описание на изворитѣ и течението на Светиврачка Бистрица: „Пиринъ и борбата въ неговитѣ недра“, 1904, стр. 41—42), благодарение на личнитѣ изучавания, които е можалъ да направи, като четникъ по онова време, на самитѣ мѣста въ високия Пиринъ. По-късно сжщото направи и покойниятъ проф. Жеко Радевъ, но вече съ вѣщината на голѣмия специалистъ, въ труда си „Природната скулптура по високитѣ български планини“, 1920 (стр. 99—100), възъ основа на своитѣ лични проучвания въ цѣлия високъ Пиринъ, презъ военнитѣ години 1917 и 1918.

Трѣбва да се съжалява, че заимствованията отъ тия два труда сж сравнително много рѣдки явления и затова грѣшкитѣ на Кънчова и др. се повтарятъ много често и сега. Въ връзка съ това будятъ голѣмо недоумение следващитѣ редове въ иначе строго научния и сериозенъ трудъ на уважаеия проф. д-ръ Г. Бончевъ: „Петрографски и минерални изучавания въ Македония“. Сборникъ БАН, кн. XIII, 1920, стр. 143: „Селце Свети-

врачъ е разположено на дѣсния брѣгъ на р. Бистрица, въ горнитѣ си отдѣли наричана *Беговица* (р. Беговица е само единъ притокъ на Светиврачка Бистрица въ горното ѣ течение, м. б.), която свлича водитѣ си отъ най-високия пирински гребень, откъмъ отдѣлитѣ на върховетѣ *Ченгелъ чалъ*, *Папазгьолъ*, *Мангьръ тепе* и др. (?)

Не по-точно сж предадени отъ по-старитѣ автори сведенията и за други пирински рѣки. Така напримѣръ р. *Глазие*, която се влива като голѣмъ притокъ въ р. Бѣла рѣка или Бѣла Мѣста подъ село Баня въ Разложката котловина, е *съставна рѣка, образувана отъ пиринскитѣ рѣки Дамяница и Бъндерица, събиращи водитѣ си въ една рѣка върху наносния конусъ надъ с. Банско*. Дамяница черпи водитѣ си отъ езерата, разположени въ обширния Валевишки циркусъ, а въ срднното си течение и отъ множество малки и голѣми потоци и рѣки, които се спускатъ отъ стръмнитѣ склонове на Дамянишката долина. Между последнитѣ по-значителни сж Газейската и Василашката рѣки, които се вливатъ въ р. Дамяница, много близо до хижата съ сжщото име. И дветѣ рѣки черпятъ водитѣ си предимно отъ езерата, разположени въ високитѣ висящи Газейска и Василашка долини. Рѣката пъкъ Бъндерица взима началото си отъ бъндеришкитѣ езера, разположени стѣпаловидно въ горния отдѣлъ на голѣмия Бъндеришки циркусъ. Въ нея се втичатъ, по цѣлия ѣ пжтъ презъ Бъндеришката долина, множество потоци отъ ограднитѣ стръмнини. Преди да стигне мѣстностьта „Банскитѣ чаркове“, тя приема водитѣ на единъ доста дълъгъ и пълноводенъ притокъ, който се образува подъ в. Елъ-тепе отъ множество помалки водни нишки.

Капитанъ Бендеревъ въ труда си: „Военная географія и статистика Македоніи“, 1890, за тая рѣка пише така: „На югъ отъ с. Бѣлица и въ началото на прохода Кжсъ дервентъ (Момина клисура сега, м. б.) Мѣста приема огъ дѣсно Банска Мѣста. Тази *ръкичка* (?) е съставена отъ нѣколко планински потоци, отъ които най-изобилниятъ съ вода (вѣроятно *Гла-*

шене-дере, разбирай Глазене, м. б.) излиза от подножието на Пирина, от пещера дълга около 40 м. (съ 7 отвора). Това сж подземният води (?) на множество езера, които се намират по тая планина и които не сж показани на картитъ (Верковичъ, „Неизданные материали“, стр. 313).

Василъ Кънчовъ по отношение на р. Глазене е малко по-точенъ. Въ своята „Орохидрография на Македония“ (стр. 146) той казва: „Между Даутовия и Тодориния върхове се намира Бъндеричката котловина (вмѣсто долина, м. б.) и три Бъндерички езера (въ сжщностъ б), отъ които води началото си единъ клонъ на разложката рѣка *Глазна* (истинското име е Глазене, м. б.). Между Тодориния връхъ и Елъ-тепе (?) се намира друга котловина съ две (?) езера, наречени Василачки. Отъ тѣхъ излиза втори клонъ на Глазна“ (въ сжщностъ касее се само за единъ отъ притоцитъ на втория клонъ Дамяница, м. б.). *А между това Василашкитъ езера се намиратъ между Тодоринъ връхъ, Овчата поляна и Василашкитъ чукари, нѣмайки никаква връзка съ Елъ-тепе.*

За сжщата р. Глазене Ж. Чанковъ въ географския си речникъ казва: „Многоводна рѣка, събира водитъ си отъ нѣколко езера (Василачкитъ, Бъндеричкитъ и др.) въ Пиринъ, тече презъ дълбока, гориста, стрѣмна долина, спуща се въ котловината при с. Банско, кара много воденици и дѣскорѣзници, приема по-долу единъ притокъ и се втича въ Мехомийската рѣка“ (стр. 79). *Очевидно изпуска се важниятъ притокъ Бъндерица, който се влива преди с. Банско и който сжщо така тече презъ дълбока, гориста и стрѣмна долина — Бъндерица, докато излъзе въ разложската котловина.*

П. Дървинговъ, който иначе е твърде точенъ при предаване на орографскитъ и хидрографскитъ подробности на Пиринъ, по отношение на р. Глазене е допустналъ сжществена грѣшка: и той не схваща рѣката като производна отъ сливането на дветъ голѣми пирински рѣки Дамяница и Бъндерица, които слизатъ отъ високитъ недра на да-

мьянишката и бъндеришката долини (ср. „Пиринъ и борбата“ и пр, стр. 52), а я разглежда като единична рѣка, която води началото си отъ „Чернитъ езера“ (разбирай Бъндеришкитъ езера, м. б.), протича по бъндеришката долина, излиза въ банската котловина и се влива въ Мехомийската рѣка или Бѣла Мѣста.

Приблизително така неточни и смѣтнати сж и сведенията за другитъ голѣми пирински рѣки, като: Ретижа, Кременска рѣка, Неврокопска рѣка и др., втичащи се въ Мѣста и Градевска рѣка, Влахинска рѣка, Пиринска Бистрица и др., които се вливатъ въ Струма.

Отъ лимнологичнитъ богатства на Пиринъ планина доскоро се поменуваше въ литературата само голѣмото езеро Папазгьолъ, наричано по-рѣдко съ името Попово езеро. Викнелъ (т. II отъ неговото „Пѣтуване по Европейска Турция“, 1868) свързва това име ту съ нѣкакъвъ връхъ, ту съ „малко езеро“ (стр. 199), макаръ въ скица 7 на атласа къмъ неговия трудъ това езеро да е изобразено съ чудовищни размѣри: 4.2 км. дълго и 1.5 км. широко. Въ по-старитъ карти сжщото е означавано като голѣмо високопланинско езеро съ плоскостъ, достигаща понѣкога до 10 кв. км. Ж. Чанковъ въ географския си речникъ (стр. 224—225) му приписва *елипсовидна форма*, което твърдение отъ фактическа страна не се оправдава. По всѣка вѣроятностъ той е повлиянъ отъ Кънчова, който поддържа сжщото на стр. 148 въ „Орохидрографията на Македония“. Истинската форма на това езеро може да се види въ моята фототопографна карта на Папазгьолския циркусъ, едно умаление отъ което е помѣстено въ брой 3—4 на сп. Български туристъ, г. 1938, стр. 113.

Точниятъ брой на постояннитъ езера въ Пирина и досега не е опредѣленъ, защото още никой не се е занимавалъ специално съ лимнологията на тая планина.

Изтъкнахъ голѣма частъ отъ грѣшкитъ, които и сега често се повтарятъ въ литературата (туристична и научна), когато прѣко или ксееено се говори за хубавата

Пиринъ планина. Съ това тѣ не се изчерпватъ, нито ще престанатъ. Фактитѣ на всѣкидневието постоянно носятъ нови доказателства за това. Трѣбва да се съжaliaва, че даже и днесъ, когато стремежътъ да се култивиратъ трезви и положителни знания, се намира на недостигана висота, още се прѣскаатъ невѣрни сведения за най-гениалното творение на нашата високопланинска скулптура — Пиринъ планина. И за да свърша вече съ моитѣ твърде дълги бележки, внушени не отъ желание за уязвяване, а изключително за предпазване отъ възможни заблуди хората на практическата дейностъ тамъ горе въ планинитѣ, ще посоча само още нѣколко грѣшки, допуснати въ трудовете отъ най-ново време.

Брошура № 8 отъ библиотека „Хубава си, Българии“, издание на „Хемусъ“ подъ ръководството на г. Ив. Великовъ, излѣзла презъ 1937, е посветена на Пиринъ планина. Още първитѣ страници на тоя малъкъ трудъ, предназначенъ за деца отъ 10—14 години, ни убеждаватъ, че той е написанъ само възъ основа даннитѣ на старитѣ автори: Викнелъ, Кънчовъ, Рачевъ и др., като по този начинъ сж възпроизведени всичкитѣ имъ грѣшки и неточности. Така, Елъ-тепе е показанъ съ най-старата си височина 2681, вмѣсто съ официално измѣрената 2915. Цитиранъ е връхъ Пиринъ, но не общоизвестниятъ връхъ Пиринъ, съ който завършва на западъ карстовото пиринско било, надъ Предѣлския проходъ, а днешниятъ връхъ Орелова скала или Орелякъ, наричанъ още и Амбаръ ташъ (2090, споредъ д-ръ Луизъ). Последниятъ се издига на изтокъ отъ с. Пиринъ, но вече отдавна не е познатъ съ името Пиринъ всрѣдъ мѣстното население. Съ името Пиринъ се назовава сжщиятъ връхъ само отъ Викнела и Кънчова. Пиринскитѣ езера сж показани около 40, когато се знае, че тѣ надминаватъ 120, макаръ и да не сж точно установени. Само въ циркуситѣ Папазгьолъ и Белемето се намиратъ около 50 постоянни езера. За да изобрази страхотността на Пирина зиме, авторътъ възпроизвежда епизода, който е послужилъ като фабула на Вазовия разказъ (1889) „Въ Пиринъ“. Тоя епизодъ се раз-

вива между селата на изтокъ отъ Мелникъ, въ политѣ на планината, чиято височина е само 600—700 м. и не дава никаква представа за сжщинския високъ Пиринъ. За Влахинска рѣка авторътъ казва, че се влива въ Струма до *Салиаговия мостъ*. Тоя мостъ отдавна не сжществува, защото е изгоренъ презъ балканската война. Твърди се по-нататкъ, че въ Пирина е построена хижа „при чудеснитѣ Бъндеришки езера, на височина 1750 м.“. А знае се, че хижа Бъндерица е доста далечъ отъ Бъндеришкитѣ езера, на височина 1810 м. Презъ 1937 г., когато е издадена брошурата, въ Пирина сжществуваха още хижитѣ: Дамяница, Яворовъ, Велебитъ или Три рѣки, Попина лжка и недовършената още Папазгьолска хижа, за които авторътъ нищо не поменава. Сжщиятъ на нѣколко пжти употребява името Тодоровъ връхъ, вмѣсто Тодоринъ връхъ и твърди, че надъ градчето Свети врачъ се намирали „Светиврачскитѣ езера“, когато езера съ такова име не сж известни.

На стр. 9 въ сжщата брошурка е помѣстена снимка, изобразяваща дъното на Кралевдворския циркусъ съ върха Демиръ капия. Непосрѣдствено подъ тоя връхъ, въ дъното на циркуса, на снимката се вижда нестопена снѣжна прѣспа съ доста разкжсано очертание, която е заблудила автора и го е накарала да сложи очевидно погрѣшния обяснителенъ надписъ: „Езеро въ Пиринъ“. Въ горния дѣлъ на циркуса наистина има нѣколко миниатурни езерца, приличащи повече на локвици, наричани отъ проф. Ж. Радевъ „ембрионални езерни паничища“, но тѣ оставатъ вънъ отъ обсега на снимката.

Въ една най-нова ученическа карта на България (мѣрка 1:1,000,000, издание на „Факелъ“), въ Пирина сж означени два върха: Елъ тепе съ височина 2731 (?!) и в. Пиринъ, между Мелникъ и Неврокопъ. Защо авторътъ на картата е предпочелъ да означа последния незначителенъ връхъ при десетки други съ много по-голѣми височини, и при това съ едно днесъ не-известно име, не е ясно. И тукъ личи пакъ влиянието на Викнелъ и Кънчовъ и тѣхнитѣ грѣшки, които още дълго време има да се повтарятъ . . .

До Изремецъ и Чукава

Л. Ст. Георгиевъ

Грѣбваше да обходимъ тоя дѣлъ отъ Стара-планина, що се разстила на изтокъ отъ голѣмия завой на Искърското дефиле, наричанъ обикновено Голѣма-планина.

За по-прѣко вървѣхме по стария пѣтъ, а нейде пресичахме по още по-прѣки пѣтеки, които ту се провираха подъ гжстакъ на нѣкоя горичка, ту прекосяваха избуяли ливади или пѣкъ извиваха край цѣвналия плетъ на нѣкоя самотна селска кжщурка, облѣна въ слънце.

Пѣтътъ не е тѣй стрѣменъ. Пресича ливади, всрѣдъ които цѣвтятъ всички видове полски цвѣта, минава въ лѣво отъ надвисналия надъ Лакатникъ връхъ Яворецъ и излиза на билото, гдето малка и кокетна букова корийка е останала за пазена край едно оброчище.

По-нагоре върхътъ става каменистъ. Между камънитѣ е поникналъ здравецъ, който ги покрива почти навсѣкжде. Всѣко кжсче земя е превърнато въ букетъ отъ незабравки, маргаритки, теменуги и папратъ. Ако човѣкъ примрежи очи, непремѣнно би помислилъ, че се намира всрѣдъ грижливо поддържана градинка около църквата на нѣкой стариненъ манастиръ. Впрочемъ наистина, макаръ и малко по-нататъкъ, въ дълбокия долъ на северъ отъ върха, се е спотаилъ отъ деветъ вѣка насамъ стариятъ манастиръ „Седмѣтъ престола“, основанъ отъ брата на Петъръ Делянъ за споменъ отъ борбитѣ срещу византийското робство.

Прескачайки отъ камѣкъ на камѣкъ, неусѣтно стигаме пирамидата на върха. Отгукъ се откриватъ широки хоризонти — Витоша, Люлинъ и Вискеръ-планина, цѣлиятъ Западенъ Балканъ отъ Тимокъ до Искѣра, Врачанската планина съ скалиститѣ си урви, по на изтокъ Ржана-планина, до нея гористата Чукава, а далечъ на югоизтокъ се синѣе легендарниятъ Мургащъ. Още по-далечъ, презъ слънчевия блѣсъкъ и млѣчната омара едва се лъсва нейде между земята и небето нѣкоя рилска прѣспа. Низко, почти слѣли се съ полето, гушатъ се Плана и Лозенъ-планина и измѣкнали се отъ тѣхната пригрѣдка сребърнитѣ извивки на Искѣра лъщятъ всрѣдъ полето.

Макаръ и ненаситили се на простори, започваме да се спускаме по стрѣмния източенъ склонъ на Изремецъ и въ лекъ и приятенъ разговоръ, по равния биленъ пѣтъ подъ връхъ Чухъ-пѣтелъ си имаме Лакатски-кладенецъ, кждето спираме на почивка и кѣсенъ обѣдъ.

Привечеръ продължаваме пѣтя си и скоро излизаме на Красопатъ, гдето се пресичатъ пѣтищата между селата Брѣзовъ-долъ, Осеновлакъ, Редина и Буковецъ. Когато е речъ за тѣзи и всички околни села, имената на които образуватъ цѣлъ ботанически букетъ, не трѣбва да се разбиратъ села въ обикновения смисълъ на думата, защото всѣко едно отъ тѣхъ има площъ може би колкото Нью-Йоркъ, само съ малко по-лоши съобщения.

Но времето минава, слънцето вече захожда, а всички срещнати селяни ни успокояватъ, че горскиятъ домъ подъ връхъ Чукава е само на половинъ часъ разстояние. Следъ като въ продължение на три часа изминахме този фамозенъ за туриститѣ „половинъ часъ“, ние навлѣзохме въ чудна букова гора, прорѣзана съ сочни ливади, надъ които се разстилаше вече меката прохлада на падащата тиха вечеръ. Нѣкакво чудно успокоение ни обхваща, ведрината се разлива по жититѣ ни. Така пристигаме предъ горския домъ „Чукава“ въ мѣстността Крета.

Дохожда и горскиятъ стражаръ. Съвѣстенъ изпълнителъ на наредбитѣ, той не иска да ни пустне да преспимъ въ заслона безъ бележка отъ началството му въ Своге или София. Разбирайки най-после умората ни, липсата на достатъчно завивки и че е вече късно да достигнемъ друго населено мѣсто, той ни подвежда подъ категорията „изпаднали безъ подслонъ пѣтници при лошо време“, каквито му е разрешено да допуска, и ние съ облекчение се приютяваме въ бѣлата сграда.

Преуморени отъ дългия пѣтъ, следъ хубава вечеря, ние заспиваме съ съня на праведници, за да продължимъ на другия день нашия пѣтъ къмъ Мургащъ-планина.